

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 8. zvezka.

	Stran
Ivan Krstnik Tkalčič. (Spisal <i>Žanko Barlè.</i>)	225
Deteljica. (Novela. — Spisal <i>Fr. S. Finšgar.</i>) [Dalje.]	229
Nade in prevare. (Povest iz umetniškega življenja. — Spisal <i>Milevoj.</i>)	234
Želja bolnice v pomladi. (Zložila <i>Posavska.</i>)	239
Vintgar. (Spisal <i>I. Godec.</i>) [Konec.]	240
Sedaj poješ . . . (Zložil <i>F. S. Finšgar.</i>)	243
Poziv! (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	243
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	244
Gimnazijska kapela v Kranju. (Sporočil <i>dr. Fr. Pernè.</i>)	248
Črtice s potovanja v Afriko (Piše <i>Egon Moše.</i>) [Dalje.]	250
Književnost	252
<i>Slovenska književnost.</i> Šola v boju proti pijančevanju. — Nove	
lourške šmarnice. — Pobožni otrok. — Praktisches Lehrbuch der	
slovenischen Sprache für den Selbstunterricht. — <i>Hrvaška knji-</i>	
<i>ževnost.</i> Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka	
XIX. stoljeća. — <i>Ruska književnost.</i>	
Razne stvari	255
<i>Nesgoda na železnici.</i> — <i>III. Glasbeni večer „Glasbene Ma-</i>	
<i>tice“.</i> — <i>Narodno blago.</i> — <i>Naše slike.</i>	

Na platnicah.

Pogovori.

Slike.

Ivan Krstnik Tkalčič	225
Sedež modrosti. (Slika v gimnaz. kapeli v Kranju. — Slikal <i>Ž. Kastner.</i>)	233
Iz Vintgarja:	
Pogled z Žumrove galerije navzdol	240
Žumrova galerija	241
Pot skozi Vintgar	241
Restavracija „Vintgar“	242
Oltar v gimnazijski kapeli v Kranju	249
Železnična nesreča pri Vuzenici dné 17. rožnika l. 1898. (Dve sliki.)	254

Listnica upravnistva. Vljudno prosimo, da bi nam čislani naročniki ob pravem času naznanili vsako premembo in nam sporočili določen naslov. Koliko težav nam napravlja, ako treba po okoliših pozvedovati, kar bi nam naročniki sami lahko naznanili v dveh vrsticah!

Prav vljudno tudi prosimo, da bi nam oni naročniki, ki so dolžni naročnino (nekateri že več let), poslali one vsotice. Ako v ta namen temu ali onemu pošljemo nakaznico, naj nam nikar ne zameri.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI. po 4 gld.

Ivan Krstnik Tkalčić.

(Spisal *Janko Barle.*)

Bilo je meseca grudna 1. 1859., ko se je v zagrebških: „Narodnih novinah“ (štev. 285 do 299) prvič oglasil na književnem polju mladi bogoslovec Ivan Tkalčić s spisom „Zagreb“. Štirideset let ni malenkost v človeškem življenju, pa se pač spodobi, da se spomnimo moža, kateri v vseh teh letih ni odložil peresa, temveč je še danes neutrudljivo suče na korist hrvaškega naroda in hrvaške zgodovine. Prvi Tkalčičev spis je pač značilen za celo njegovo književno delovanje. V njem si je izbral zgodovinsko pot, po kateri je stanovitno hodil celih štirideset let in si z dolgotrajnim učenjem in preiskovanjem prisvojil redko znanje domače zgodovine. Ko je začel opisovati zgodovino rodnega mesta Zagreba, izvestno niti sam ni mislil, da bo ravno on najbolj temeljito preiskal zanimivo zgodovino prvega mesta hrvaške domovine in o njem izdal debele knjige, s kakršnimi se more ponašati malokatero mesto.

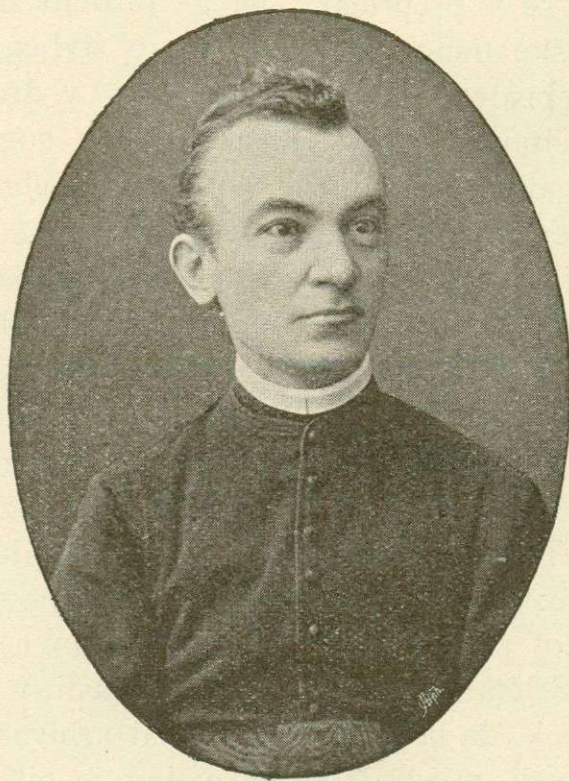
Tkalčičeva rodovina je bila nekdanj v Samoboru, prijaznem mestecu ob kranjsko-hrvaški meji. V sodnih zapiskih mesta Samobora se omenjajo že v polovici XVI. stoletja Tkalčiči kot mestni sodniki ali pa sodni svétniki. Stanovali so ne daleč od cerkve sv. Mihaela v onem delu mesta, kateri se je zval Taborec.

Četrty sin Janka Tkalčiča, Martin, se je rodil 1. 1800. in odšel v sedemnajstem letu starosti v Zagreb, kamor je bil odšel že

preje starejši brat Jožef. Martin Tkalčić se je izučil v Zagrebu kožarskega obrta in se oženil z Barbaro Martinjakovo. Sedmi njun otrok je bil naš Ivan, ki se je rodil dne 4. velikega travna 1. 1840. in dobil ime po župnijskem patronu sv. Janezu Krstniku v Novi vesi, kjer je bil krščen.

Na pomlad 1. 1846. se je Tkalčić začel učiti brati in pisati pri zasebnem učitelju Jožefu Grabarju, a jeseni je začel hoditi v prvi razred ljudske šole. Dovršil je 1. 1849. prav odlično tri razrede ljudske šole in se v počitnicah pripravljaj za latinske šole, v katere se je zapisal še iste jeseni. Njegov oče je bil tudi gostilničar, in v tistih burnih časih so se zbirali v njegovi gostilni meščani in razni ilirski rodoljubi. Navdušeni njihovi govori so delovali tudi na malega, bistrega Ivana in vsadili v njegovo srce ljubezen do domovine, katero skrbno goji ves čas svojega življenja. Prvi in drugi gimnazijski razred je dovršil odlično.

V tretjem se je izpremenil šolski zistem; mesto jednega je poučevalo sedaj v vsakem razredu več profesorjev. Knjig niso imeli, ampak so si vse morali pisati. V petem razredu so imeli sicer knjig obilo, ali te so bile nemške, ker so se vsi predmeti razven veronauka poučevali v nemškem jeziku, a tega so tedanji dijaki znali slabo. Tkalčić si je pa v kljub temu prav rad izposojal razne hrvaške knjige in si ž njimi širil duševno obzorje. Ko je dovršil

Ivan Krstnik Tkalčić.

šesti gimnazijski razred, vstopil je v semenišče, kjer je bil šest let, dve leti, da je dovršil gimnazijske nauke, a štiri leta v bogoslovju. V semenišču je našel lepo knjižnico, s katero se je precej sprijateljil in prebral vsa bolj znamenita hrvaška dela in latinske zgodovinarje: Farlatija, Krčelića, Mikoca, in se sploh zanimal za vse, kar je spadalo v domačo zgodovino. Naučil se je celo, brez kake pomoči, na temelju glagoljiškega misala, čitati glagoljico, kar mu je pozneje pri njegovem zgodovinskem preiskovanju zelo koristilo.

Kot bogoslovec drugega leta se je oglasil Tkalčić prvokrat na književnem polju in sicer — kakor smo rekli — s spisom „Zagreb“ v „Narodnih novinah“ l. 1859. Kmalu je zvedel za njega tudi znani zgodovinar Ivan Kukuljević Sakcinski, in ko se je prepričal, da prav dobro čita glagoljiške listine, naprosil ga je, da mu jih je prepisoval, kar je Tkalčić tudi delal v vseh počitnicah l. 1860. Sodeloval je še nadalje v „Narodnih novinah“, a oglasil se je tudi v zagrebškem „Katoličkem listu“. „Katolički list“ je objavil l. 1861. v štev. 16—22. njegovo razpravo: „Slovjensko bogoslužje“, katero so precej preložili na poljski in rusinski jezik. L. 1861. je Tkalčić dovršil bogoslovne nauke, a ker je bil premlad za mašnika, pomagal je l. 1861. in 1862. v nadškofijski pisarni. Ta čas je dobro porabil. Napisal je za učitelje: „Povjestnicu hrvatsku“, katera je izšla kot priloga učiteljskem listu „Napredku“. S tem delom je hotel učiteljem podati pomoček, da bi lahko v kratkih črticah pripovedovali mladini o hrvaški zgodovini in s tem vsadili v mlada srca domovinsko ljubezen. Razven tega je tudi marljivo pregledoval zanimive: „Visitae canonicae“, katere se hranijo v nadškofijski pisarni, prepisoval razna regesta in si s tem izpopolnjeval svoje znanje domače zgodovine.

Ivan Tkalčić je bil dné 7. kimovca l. 1862. posvečen v mašnika, a prvo sv. mašo je pel v župni cerkvi sv. Janeza Krstnika v Novi vesi, tam, kjer je bil krščen. Kmalu potem je odšel za kapelana v Sisek, v staro, zgodovinsko mesto, kar je bilo zanj jako važno.

V mnogoštevilni župniji je imel kot mlad kapelan obilo duhovnega opravila, tudi šole so zahtevale mnogo časa, vendar ni zapustil knjige, katera mu je bila od nekdanj tako prirasla srcu. Takrat so v Sisku izkopali razne rimske starine, kar je Tkalčića še bolj ogrelo za zgodovinsko stvar. Začel je preučevati razna znanstvena dela o tem, nabirati izkopine, stare denarje in si v nekoliko letih nabral dragoceno zbirko, katero je kasneje prepustil zagrebškemu arheološkemu muzeju. Napisal je tudi povest: „Severila ili slika iz progonstva krščana“, v kateri je na drobno opisal razne poganske in krščanske običaje in življenje kristijanov v 4. stoletju, ko je bil škof v Sisku sv. Kvirin. Ko se je pa slavila tisočletnica sv. Cirila in Metoda l. 1863., napisal je tudi posebno knjigo o tem in jo razdelil na dva dela. V prvem delu govori o življenju in delovanju slovanskih apostolov, v drugem delu pa o zgodovini slovanskega bogoslužja rimskega obreda pri Slovanih, posebno pa pri Hrvatih.

Tako je Tkalčić kot mladi kapelan marljivo deloval na književnem polju. Bilo je res žele, da taka izvrstna sila pride v književno središče — v Zagreb, kjer bi mu bili na roko razni arhivi in knjižnice, kar je pisatelju zgodovinarju neobhodno potrebno. To se je tudi zgodilo v vinotoku l. 1867., ko je bil Tkalčić imenovan prebendarjem stolne cerkve zagrebške, kar je še danes. Razven duhovne službe v stolni cerkvi je pomagal tudi v kapitelski pisarni. Kasneje je postal arhivar bogatega kapitelskega arhiva, kar je bil do l. 1880., ko je bil izbran za arhivarja in knjižničarja jugo-slavske akademije, katera ga je že popreje (l. 1875.) zaradi njegovih zaslug za domačo zgodovino imenovala članom dopisnikom, a l. 1883. pravim članom. Službo akademijskega arhivarja je opravljal do l. 1896., ko se je tej službi svojevoljno odpovedal, ker je akademija sklenila, da nekatere važne rokopise pošlje na milenijsko razstavo v Budimpešto.

S prihodom v Zagreb se je za Tkalčića šele začelo pravo književno delovanje v domači cerkveni in svetovni zgodovini. Z neumorno

marljivostjo je preiskoval zagrebške arhive, prepisoval listine, zbiral podatke za poznejša svoja dela in vedno bolj jasno zrl v minulo zagrebške škofije in rodnega si mesta. Plod njegovega preiskovanja so bila najpreje „Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis“, katera je izdal na svoj strošek v dveh knjigah l. 1873. in 1874. V prvi knjigi je priobčil listine iz XII. in XIII. stoletja, katere se hranijo v kapitelskem in nadškofijskem arhivu. Kapitelski arhiv se deli na dvoje: na privatni, v katerem se hranijo listine o samem kapitlu, in na javni (loci credibiles), kjer so shranjene listine hrvaških rodovin. Tkalčić je kapitelski in nadškofijski arhiv dobro preiskal in v prvi knjigi priobčil listine, katere so važne za zgodovino zagrebške škofije. V drugem zvezku je priobčil zbornik pravic in privilegijev zagrebškega kapitela, katerega je sestavil Ivan, arhidijakon gorički. Ta zbornik bil je slovesno oglašen 9. velikega srpana l. 1334. in postal pravim zakonikom kapitla zagrebškega. Obema knjigama je dodal Tkalčić natančna kazala, katera prav dobro služijo pisateljem pri sestavljanju zgodovine.

Deželni zbor hrvaški je naročil l. 1847. Ivanu Kukuljeviću, naj nabira listine, katere spadajo v zgodovino hrvaških kraljevin. Kukuljević je imel že nabrano gradivo za svoj „Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae“, vendar je l. 1873. naprosil „društvo za jugoslavensku povjest i starine“, da pošlje veščaka v Dalmacijo, da še jedenkrat pregleda arhive v Zadru in Spletu in da prepíše vse listine do XIII. veka. Veščak ta bil je Ivan Tkalčić, „k o j p o z n a t o m s v o j o m r e v n o š ć u“, kakor pravi Kukuljević, „za vrieme od mjesec dana, prepisa iz nova ne samo po meni jur prepisane listine, već mu sreća posluži, da je u gubernijalnom arkivu (v Zadru) našao i znameniti stari zbornik listina benediktinskoga samostana sv. Ivana u Belgradu, iz kojega su, žalibože veoma oskudno i pogriješno, priobćili neke izprave Lučić i Farlati.“ Ta zbornik se zove „Polichorion“ in je pisan v XIV. stoletju. Ravno tako je našel Tkalčić

v arhivu uršulinskega samostana v Zadru zbornik listin, pisan na koži, kakor misli Tkalčić, še pred l. 1107., kateri je prav znamenit zaradi starine in pravilnega prepisa. Dve leti kasneje je poslala jugoslovanska akademija Tkalčića zopet v Dalmacijo, v Dubrovnik, da prepíše takozvane „libri reformationum“ dubrovniške republike iz XIV. stoletja. V Dubrovniku je bil dve leti in v tem času sestavil prvi zvezek knjige reformacij, katerega je izdala akademija, a ob enem Tkalčića izbrala za svojega člana.

Zelo obširno je Tkalčićevo sodelovanje pri raznih hrvaških listih. Razven lirskih pesmic, katere je l. 1867. in 1868. priobčil v „Dragoljubu“ z naslovom „Lipino cvieće“, pisal je za razne liste večje in manjše članke in razprave, katere so vse zgodovinske vsebine. Od l. 1861. je bil, lahko rečem, najbolj marljiv sotrudnik zagrebškemu „Katoličkemu listu“, kateri slavi ravno letos petdesetletnico svojega obstanka. Vsako leto je priobčil v njem po več člankov iz domače cerkvene zgodovine, katero je v teku let tako temeljito obdelal, da mora vsakdo, ki hoče o tem kaj pisati, zajemati iz njega. Pisal je o utemeljitvi zagrebške škofije, kritično ustanovil kronološki red zagrebških škofov in s tem popravil napake poprejšnjih zgodovinarjev, sestavil podatke o življenju in delovanju posameznih škofov, zbral poročila o glagoljaših v zagrebški škofiji in priobčil njih imena ¹⁾, opisal zgodovino prebendarjev stolne cerkve, priobčil mnogo podatkov o zgodovini stolne cerkve, katero je opisal tudi v posebni knjižici, razložil stari, posebni obred, kateri je vse do konca preteklega stoletja rabil pri bogoslužju v stolni cerkvi in zbral mnogo zanimivih podatkov iz domače cerkvene zgodovine, katere so čitatelji prav radi čitali. Ravno tako so tudi širšemu občinstvu namenjene razprave, katere je napisal za „Rad jugoslavenske akademije“. Ker prostor ne dopušča, omenim samo nekatere naslove razprav, katere pričajo o temeljitem

¹⁾ „Stope glagoljaške u biskupiji zagrebačkoj.“ Katol. list. 1873. štv. 7., 8. To razpravo je porabil tudi Jagić v svojem arhivu.

in obširnem Tkalčičevem zgodovinskem znanju. Tako so v Radu tiskane razprave: „Borba naroda hrvatskoga za anžuvinsku kuću“ (knj. 34.), „Preporod biskupije zagrebačke u XIII. veku“ (knj. 41.), „Odpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. veku“ (knj. 49.), „Ivan, arhidjakon goricki, pisac u XIV. veku“ (knj. 79.), „O stanju više nastave u Hrvatskoj“ (knj. 93.), „Paznice proti vješticama u Hrvatskoj“ (knj. 103.) in druge. Tudi v „Starinah“, katere izdaje jugoslov. akademija, priobčil je več zanimivih člankov. Pisal je za koledar svetojeronimskega društva „Danico“, za dnevnik „Obzor“, a sodeluje tudi pri „Viestniku hrv. arheološkog društva“, kateremu društvu je podpredsednik, in pri „Viestniku zemalj. arkiva“, kateri je začel nedavno izhajati. Ko je bil urednik „Vienca“ pok. August Šenoa, kateremu je Tkalčić dal marsikatero zgodovinske podatke za njegov veliki roman: „Kletvu“, priobčil je Tkalčić v „Viencu“ razne zanimive zgodovinske drobtine. Šenoa ga je naposled tudi naprosil, da je začel v „Viencu“ l. 1881. št. 1 — 48. priobčevati svojo razpravo „Zagreb do XVI. veka“, katera je bila kot nekakov predhodnik Tkalčičevega največjega in najznamenitejšega dela: „Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae, metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae.“

Zagrebski mestni zbor je sklenil v seji dne 6. mal. travna l. 1883., naj se izdajo zagrebski zgodovinski spomeniki iz srednjega veka. Zagrebško mesto je izročilo to častno, ali sila težavno delo Ivanu Tkalčiću, kateremu se mora priznati, da je v zgodovini Zagreba prvi veščak. Ravno srednji vek je v zagrebski zgodovini najbolj zanimiv. Današnje zagrebško mesto se je tedaj delilo na dve svobodne oblasti, na mestno (civitas montis Grecensis — Gradec) in na škofijsko in kapitelsko, meja jima je bil potok Medveščak ali Cirkvenica. Jedna oblast je bila od druge neodvisna, in medsebojno tekmovanje je povzročilo krvave domače borbe. Tkalčić se je z velikim veseljem poprijel težavnega posla, prebrskal vse vire in z neutrudno

marljivostjo razsvetlil temno zgodovino mesta Zagreba. Doslej je izdal pet debelih knjig v leksikonski obliki, katere skupaj štejejo 144 pol. V prvih treh zvezkih je priobčil vse listine, katere govore o zgodovini zagrebskega mesta, in sicer je zbral v I. zvezku (l. 1889.) listine od l. 1093—1399., v II. zvezku (l. 1894) listine od l. 1400—1499., a v III. zvezku (l. 1896.) listine od l. 1500—1526. — Četrty in peti zvezek (l. 1897. in l. 1898.) prinašata sodna vabila in obsodbe od l. 1355.—1391., katere so neprecenljive vrednosti za pravno zgodovino (libri citationum et sententiarum). Gradiva ima nabranega še za kake tri zvezke, katere namenja izdati v nekaj letih, če mu Bog ohrani zdravje. Koliko dela je imel Tkalčić, ve oni, kateri se je že s tem pečal, a koliko časa je potreboval za čitanje in prepisovanje obledelih in ogledanih listin in zapisnikov, ki se jako težko čitajo, zna najbolj povedati Tkalčić sam. Bil je zadnji čas, da so se nekatere listine prepisale, ker so že v zelo slabem stanju. Izdanje teh spomenikov je pripravljala Tkalčić z največjo točnostjo in poskrboval celo korekturo po izvirniku. Tkalčić se pa ni oziral samo na zgodovinarje, kateri mu bodo za to delo vedno hvaležni, ampak je na podlagi teh listin pri vsaki knjigi napisal v poljudnem jeziku vso zgodovino one dobe, o kateri pripovedujejo listine. Čeprav se je varoval, da ne govori preobširno, vendar štejejo ti njegovi predgovori pri nekaterih zvezkih po 200 strani. Iz teh si bravec lahko napravi točno sliko o zgodovini, življenju, običajih in trgovini starega Zagreba. To ni bilo lahko delo, in Tkalčića je zahvaliti, da je zbral in objasn timer zgodovino svojega rodnega mesta in podal bogat vir vsem, kateri bodo na podlagi njegove zbirke dalje pisali in preiskovali.

Ivan Tkalčić je pošena hrvaška duša, odkritosrčen, vesel in skromen. Marsikdo, kdor se bavi z zgodovino, potrka na njegova vrata, in on mu rad postreže s svojim znanjem in nasvetom. Še marsikateri načrt nosi v svojem srcu, zato ob štiridesetletnici njegovega književnega delovanja iskreno želimo, naj bi ga Bog še dolgo ohranil v korist hrvaški knjigi.

Deteljica.

(Novela. — Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XVI.

Tisti dan so obesili nad pisarno starega odvetnika novo tablo z napisom: *Dr. Dolenec, odvetnik*. Ta dogodek je bil zadosti velik „titulus“, da se je zvečer sešla vsa družba pri Pečarju, dostojno počastit advancement drja. Dolenca. Družba je bila izborne volje. Vsak je bil dovtipen, vsak zgovoren, in če povemo, da se je stari vrli adjunkt Kotek tako osokolil, da je napil v verzih, ni treba še nadalje opisovati tistega večera. Tudi gospe so bile navzoče, in slučajno je bilo tako, da že nekaj dnij ni za kulisami domačega ognjišča počil noben strel, vbodla nobena pušica. Ne vemo pa, ali so se vse njihove strelice skrhale ob trdi koži moških zakonskih polovic, kateri so se v zavesti svoje poštenosti tiho nasmihali ženskim ljubosumnim muham, ali pa so se gospe poboljšale in prepričale, da jim tako ravnanje ne koristi, pač pa mnogo škoduje mirni sreči, a največ še njim samim greni življenje. Bodi, kakor hoče; dejstvo je to, da so bile oni večer gospe zelo ljubeznive in niso zamerile, ko se je pela: „Ženska le vara nas“, ampak še krepko so pomagale pri zboru. Večer je završil profesor Komar z navdušeno napitnico na drja. Dolenca, v kateri ga je pozdravil kot prvega narodnega odvetnika v mestu, kateremu bodi sveta naloga le „pravdo branite vdove“, nikdar pa ne stiskati po nepotrebnem neuko, priprosto ljudstvo.

„Qui bene bibit, bene dormit“ so trdili stari ljudje. Deteljica je po veselem večeru izborna spala. Dr. Dolenec je prvič snival na odvetniških lovorikah; bal se ni za prihodnost. Saj je imel vso klijentelo svojega bivšega šefa; ljudje so ga imeli radi, ker ni nikdar odiral, mnogo nepotrebnih pravnih velikokrat poravnal in preprečil in spravil

nasprotnika, ki sta si bila v laseh za prazen nič, za na pol suh oreh ali za kak polomljen plot. Za denar mu ni bilo mnogo; saj je bil sam in sam je hotel ostati.

„Gospod doktor, pomagajte! Jezus Marija, hitite, brž, brž, Pečar umira!“

Tako je pridehtela v sobo Rusovo vsa zbegana in splašena Elža zjutraj že pred svitom. Večkrat ga je že klicala k bolnikom. Ali tako razburjena ni bila še nikoli. Saj je prišlo to tako naglo, prišlo čez noč; Pečar je bil zvečer še z vso družbo zdrav in vesel.

Ta Elžin klic je prebudil spečo trojico. Rus je planil iz postelje, oblekel se za silo in kar šinil skozi vrata. Po stopnicah je še zapenjal gumbe. Dolenec in Čekan sta obstala sredi sobe in se preplašena gledala, in besedice nista vedela izpregovoriti prvi hip. Iz zvonika je otožno zaklenkal veliki zvon.

„Bog pomagaj in sv. Barbara!“ je vzdihnila Elža in drčala kar je mogla hitro po stopnicah. Šla je po blagoslov. Ali ubožica ga je zamudila. Zakaj gospod dekan je v naglici vzel Najsvetejše in hitel k bolniku.

Pri Pečarju je bila silna zmešnjava, kot jo more povzročiti le najhujša nepričakovana nesreča. Dekle, razmršene, na pol opravljene, so jokale in begale po sobah. Hlapec je stal pri vratih in gledal z napol odprtimi usti na bolnika, na jedno nogo obut, drugi škorn držeč v roki. Vsem je odpovedala pamet, vsi so izgubili glavo, kri jim je zastajala, in drugega niso vedeli kakor viti roke in jokati. Rus takih prizorov ni bil nevajen. Zato bi ga drugodi kaj takega tudi ne bilo čisto nič pretreslo. Tu je pa bilo drugače. Ko je stopil v sobo, zaslišal jok in ob postelji zagledal blede Julko, ki je ihtela in drgetala kakor trepetlika in očetu s kuharico vred pokladala mrzle obkladke na glavo in na srce, tedaj je tudi njega ganilo

Srce se mu je vznemirilo in ga zbolelo. Saj je bil toliko časa prijatelj Pečarjev, in ni si mogel utajiti, da tudi prijatelj Julke. Ko je ta zagledala Rusa, hitela mu je nasproti, vprla nanj objokane oči tako obupano in tako proseče, da se je Rusu srce trgalo. Dvignila je roki proti njemu in ihteč prosila: „Gospod Rus, pomagajte, ata bodo umrli!“ Hugon jo je hotel potolažiti, a besede so se mu v grlu zajezile. Stopil je k postelji, prijel bolnika za žilo, kateri se je stresal, pa zopet obležal kot mrtvec in topo zrl v strop. Ko je Hugon preiskaval bolnika, bilo je tiho po sobah. Slišal je vsak samo svoje srce, ki je kljuvalo in bilo vznemirjeno, ker je čakalo odločilne zdravnikove besede. Bolnik je hropel in skoro nerazumljivo jecal s težkim jezikom: „bolje je, bolje!“ Tako je vsprejela to besedo Julka, kakor zagrabi toneči nesrečnik vsako bilko, da bi ga dvignila iz vode.

Pred vrati je zapel zvonček. Gospod dekan je brzo vstopil v sobo. Dekle so pokleknile in zopet vzdihovale: „Z Bogom so prišli, in nič pripravljenega!“ Dekana to ni motilo. Z zdravnikom sta se spogledala, izpregovorila par latinskih besedij, na kar je Rus odšel, dekan je pa namignil, naj vrata zapró, in je ostal sam pri bolniku.

Julka je hitela za Rusom in pozvedovala, kaj bo z očetom. „Pomagajte, pomagajte!“ je ihtela tako obupno, da je Hugonu ta klic rezal srce, kot bi ga zbadal s sulico. Tolažil jo je, naj ne obupa, da gre sam iskat zdravil in poskusi vse, da očeta reši.

Ali vedel je, da bo brez uspeha. „Apoplexia cerebri“ je govoril polglasno po stopnicah in majal z glavo. „Zavest se mu morda vrne. Toda še jedenkrat naj se mu razlije kri v možganske stanice, in smrt je gotova.“ Ko se je vrnil zdravnik, molil je dekan ob postelji in delil bolniku zadnji blagoslov. Sv. popotnico je moral za sedaj nesti nazaj, ker bolnik ni mogel zaužiti, upal pa je, da se bo dalo to dopolniti dopoldne.

Hugon je ostal potem dolgo pri Pečarju. Skrbno mu je dvignil glavo, zdrgnil kožo in res dosegel, da so se pospešili udarci

žile. Pečarju se je vračala zavest. Tedaj je skrbel za redni krvotok, zapovedal strogi mir, pri postelji pustil staro kuharico ter ji naročil, kako naj daje bolniku zdravila in mu moči čelo. Občna utrujenost se je polastila Pečarja. Neka megla mu je ležala na umu, omrtveli udje so se zdaj pa zdaj potresali, kot bi jih prešinjala elektrika. Še enkrat je pogledal z očetovsko skrbnim očesom na Julko, zatisnil trudne oči in zaspal.

Zdravnik je odšel, obljubivši Julki, da se čimpreje zopet vrne.

Julka je šla po prstih v sobo, na lahko, niti slišno, da ne bi vzbudila očeta. Od daleč je gledala na postelj, in v srcu ji je vstajala kot majhen žarek nova nada, da se je Bog usmili in ji ne vzame jedinega, kar ima na svetu — skrbnega očeta. Mislila je, kaka sirota bi bila, če bi ji umrl. Sirota brez matere, brez očeta, brez sestre in brata, sama, čisto sama brez variha, brez srca, katero bi jo ljubilo. Zgrozila se je ob tej misli. Zdelo se ji je, kakor da se vrti in podira ves svet pod njo, ona se pa pogreza nesrečna, zapuščena v grozno, prazno temo.

Nikamor se ni vedela zateči, kakor tje pod tisto staro očrnelo podobo Marijinega srca, pod katero jo je učila rajna mati Boga hvaliti, pod katero je molila prvič angelsko češčenje. Segla je v žep in potegnila iz njega droben, bel molek, ovila ga krog belih rok, pokleknila pred podobo in molila, molila in prosila goreče in prisrčno, kakor prosi otrok dobro mater.

XVII.

Novica o nezgodi pri Pečarjevih se je po bliskovo raznesla po mestu. Prav mnogo meščanov in uradnikov jo je zvedelo še v postelji. Vsakega je pretresla, vsakega gani. — Marsikdo je vstal hitreje, oblačil se urneje, a molčé; zdelo se mu je škoda kratkega časa, da bi ga prebil v postelji. Saj je videl, kako potekajo dnevi naglo; treba je na delo, da nas smrt ne zaloti prezgodaj, ko nismo nič storili, nič za-se, nič za druge. Po ušesih je pa donelo, kakor bi mrtvaški zvonovi peli: Danes tebi, jutri meni.

Deteljici je Hugo odkritosrčno povedal, da ni nobenega upanja. Če prav ne umrje Pečar, ostane vendar celo življenje po kapi mrtvouden siromak. Bili so prav kratkobesedni. Vse je tlačila neka môra, neka po-bitost. Prevzelo je najbolj Hugona. Iz duše mu ni šel obupni obraz Julke; smilila se mu je sirota, smilila tako kakor nihče doslej na svetu. In prav to veliko sočutje, katero mu je ranilo srce, da je krvavelo kakor Julkino, prav to mu je bil naenkrat živ dokaz, da Julke nima le kar tako rad, ampak da jo ljubi, ljubi bolj, kot je mislil. Toda ni se hotel spuščati v ljubezensko razmotrivanje in čustvovanje; hotel je biti zvest, zelen list deteljice in zato je moril samega sebe, vojeval zoper srce moško in odločno.

Molk pri zajutruku je pretrgal Karol, oni mirni in stojični Karol, kateri je tudi v tem slučaju obdržal duševno ravnovesje.

„Praviš, Hugon, da se mu že vrača zavest?“

„Dà; sedaj spi. Upam, da bo nekaj trenutkov še popolnoma zaveden. In če se ne ponovi napad, lahko živi potem še mesece, leta.“

„Ali je naredil oporoko?“

„Stari praktikus!“ ponagaja mu Dolenec.

„Praktikus gori, praktikus doli, to je potrebno, punktum!“

„Saj je itak Julka univerzalna dedinja!“

„Toda, čemu pisarjenje in cenitev in troški in pota, če se vse lahko z jednim stavkom zapreči! Hugon, glej, da ga na to opozoriš!“

„Prav si dejal, Karol. Storil bom!“

Ura je odbila osem. Vsi trije so šli na delo. Dolenec in pristav v pisarno, dr. Rus pogledat par bolnikov.

Krog desetih se je Hugon vračal in šel zopet k Pečarju. Pri postelji je sedel dekan, drugega ni bilo v sobi. Rus se je razveselil mirnega očesa bolnikovega. Spoznal je, da mu je do cela odleglo ter se mu zavest čisto vrnila.

„Bolje je, bolje, gospod doktor“, omeni prav mirno in rahlo dekan. Pečar je pogledal zdravnika mirno, hvaležno in veselo.

„Ali morete kaj govoriti?“

„Govorim, pa malo težko“, pripomnil je dosti razločno Pečar.

„Gospod doktor, sedaj je naredil oporoko. Rekel sem, bolje je, da se preskrbi prej kakor prepozno. Desnica je toliko gibljiva, da je za silo napisal poslednjo voljo. Tukajle je zapečaten.“ Dekan je pokazal majhen zavitek, katerega je vzel iz miznice priposteljne omarice.

„Tako je prav, gospod Pečar! Na to bi vas bil tudi jaz opozoril. Sedaj ni treba, ker je gospod dekan sam skrben in izkušen.“

„Saj bi rad umrl, ko bi Julke — —.“ Pečarju je priplavala solza v oko. Oblak očetovske skrbi mu je legel na čelo. Dekan in zdravnik sta sočutno molčala. Prvi je izpregovoril dekan.

„Oče, ne bojte se! Skrbelo se bo, da dobi dobrega variha, če bi bila tako božja volja, da se morate ločiti. Sicer je pa Julka pridna, blaga deklica. Bog ji tudi nakloni vrednega variha za celo življenje. Nič se ne bojte! Poštenosti Bog ne zapusti!“

„Bojim se, da ne bi kdo vzel dekleta zaradi denarja — uh, ta svet je pretkan — —.“

„Oče, ne vznemirjajte se! Škodovalo bi vam. Saj so še pošteni mladeniči.“

„Ko bi bil tak ženin, kot ste vi, Hugon, potem bi jaz lahko umrl.“

Pečar je nazval zdravnika po krstnem imenu. Govoril je to tako mehko, da je Hugon zarudel in ni vedel odgovora. Srce mu je tolklo razburjeno.

Dekan je pogledal zdravnika, in njegovemu očesu, katero je bilo vajeno brati z lica, kaj se godi v srcu, ni odšel notranji nemir Hugonov. Zato je tehtno pripomnil:

„Saj to ni nemogoče!“

Pečar je vprašaje pogledal Hugona, kateri ni mogel prenesti tega pogleda. Povesil je oko in ves nekam zmeden prijel za steklenko zdravil na mizici, odprl zamašek, pa zopet postavil zdravila nazaj.

„Oče, ker je to vaša želja in gospod zdravnik ne bo imel morda nič zoper to, tedaj je treba samo Julko vprašati!“

Zdravnik se je ozrl nekako karajoč na dekana; ali vendar je poleg neke navidezne jezice sijala iz očesa zadovoljnost.

„Julko poznam“, pripomni Pečar. Na to se pa obrne proti Hugonu, počaka nekoliko in s slabotnim, jecljajočim glasom zapraša: „Hugon, ali bi ji hoteli biti varih za celo življenje?“

V Hugonovi duši je nastala taka zmešnjava, tak vrišč, luč in tema, da se ni mogel več obvladati. Izbuknil je plamen ljubezni orjaško močno. Ali prav tako je žarel gnev do ženstva, gorel sklep, da se ne dá nikdar vpreči v tako negotovo in opotečo zakonsko srečo. Bog vé, kdo bi bil zmagal, da ni podprl ljubezni tudi mili čut usmiljenja do umirajočega očeta, ki zapušča dete brez variha, nepokvarjen cvet v vrtu brez ograje, šmarnico brez vode. V Hugonu je zmagala ljubezen, zmagalo sočutje. Nagnil se je nad posteljo, poljubil na čelo Pečarja, prijel ga za roko in vznemirjen vendar odločno rekel: „Hočem!“

Kakor bi potegnil veter in odpihnil z neba temen oblak, tako je zbrisal Hugonov poljub s čela nemirno senco skrbi Pečarju.

„Julko pokličite!“ želel je mirno Pečar. Dekan je šel po deklico.

„Glejte, Julka, božja pota so neznana. Morda Bog kliče očeta k sebi. Oče vas iskreno ljubijo in se bojé, da ne bi bili brez variha. Prosili so gospoda zdravnika, in ta jim je obljubil, da hoče biti vam varih celo življenje.“ Počasi in s preudarkom je gospod dekan izgovoril zadnji dve besedi. Julka je v trenutku pogledala Hugona, v blede lica ji je šinila kri, in kakor bi jo bilo sram, oklenila se bolnega očeta in vzdihovala: „Moj oče, moj dobri oče!“

Molk je zavladal za trenutek. Prizor je bil tako ginljiv, da je celo sivolasi dekan začutil nekaj kakor solzo, ki mu je silila v oko. Z veliko ruto si je obrisal čelo in lice, kot bi mu bilo vroče.

Hugon je rahlo prijel Julkino roko: „Julka nikar! To škoduje očetu!“

Julka se je dvignila znad postelje, pogledala zdravnika, potem se pa naslonila ob

njegovo stran, kot se nasloni sladka trta ob kolec, kot se ovije bršlin jake smreke. Nič je ni Hugon vprašal, nič mu ni ona rekla; ali ta pogled, to dejanje, to je veljalo nad sto obetov, nad sto praznih besedij.

„Blagoslov, blagoslov“, je šepetal s težko sapo bolnik. Dekan namigne dvojici, naj poklekne. Sam je pa sklenil roki kakor za molitev.

Pečar zbere vso moč, dvigne desnico, katera mu kmalu opeša, in z zadnjo močjo zajeca: „Bodita srečna! Bog vaju blagoslovi! Z Bogom!“

Dasi je bil Hugon razburjen, pretresen, spoznal je vendar po tresočem glasu, po jecanju, da je Pečarju slabije. Vstal je in dvignil Julko, katera je komaj vedela vsled grozne nesreče, pa prav tako neizmerne sreče za njeno srce, kaj se godi krog nje.

„Nov napad“, je pošepetal Hugon dekanu.

Pečarja je začelo stresati po udih, drsel je na blazinah, roke so omahnile kakor mrtve, sapa je bila počasna in težka, v grlu zadušena, zenica v očesu se je zoževala, pogled je mrl.

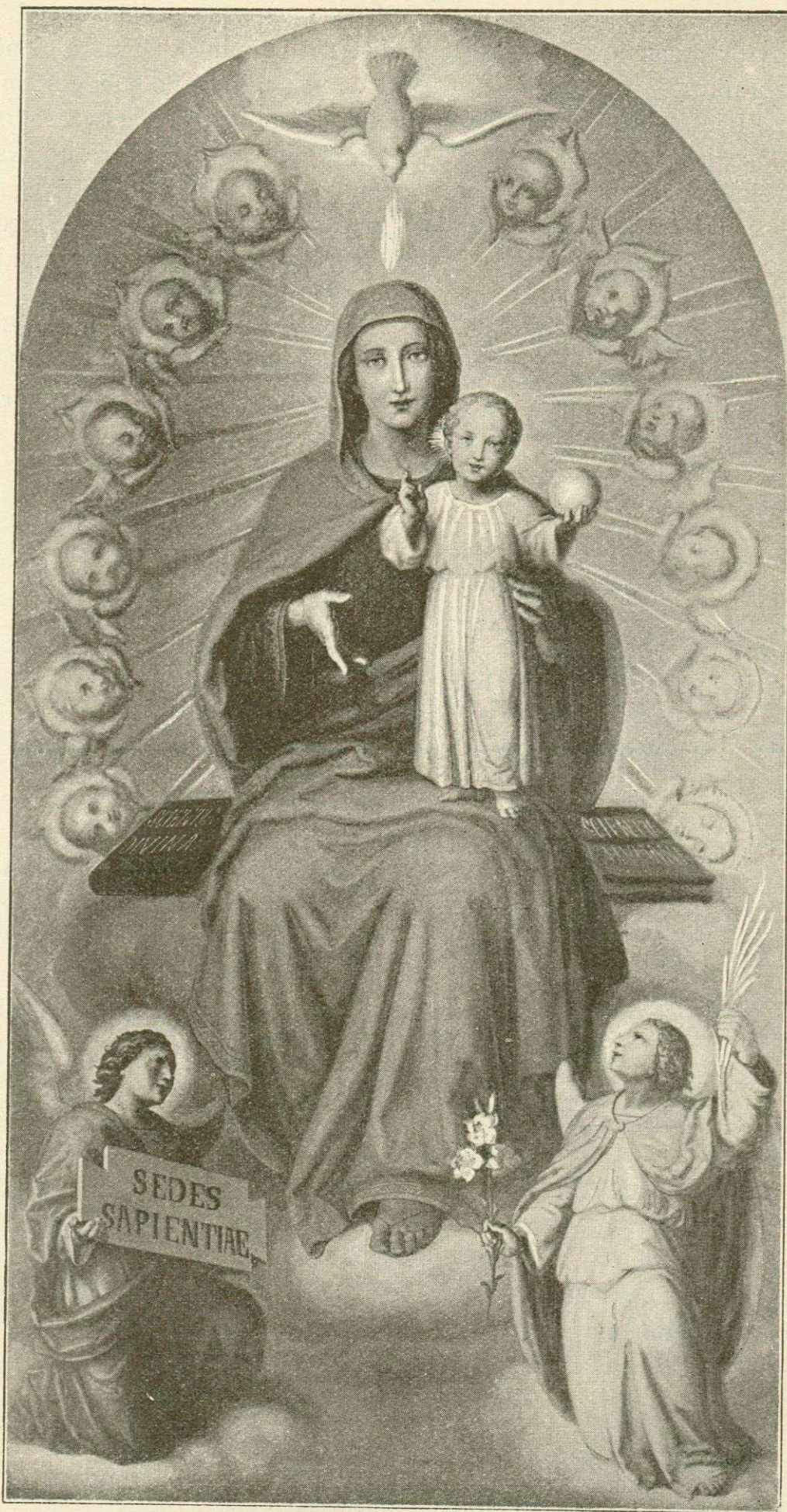
Dekan je prižgal svečo, poklical družino, da je molila. Še en tresljaj, še en vzdih — dekan je molil: *Proficiscere anima christiana!* — — Pojdi duša krščanska! — — Šla je v večnost. — Pečar je bil mrtev.

* * *

Poldne je odzvonilo, potem so pa zapeli vsi zvonovi počasi in otožno, zapeli Pečarju mrtvaško pesem. Hugon je razlagal tovarišema, ki sta prišla iz pisarne, kako je umrl Pečar. Njegovo pripovedovanje pa ni bilo tisto navadno živahno, urejeno pripovedovanje. Lice mu je bilo prestrašeno, glas se mu je nekoliko tresel, ko je pripovedoval o nesrečni, žalostni Julki. To je prevzelo tudi Karola in Pavla; malobesedni so sedeli pri mizi. Veseli niso mogli biti, kako neki?

Za nekaj časa prične zopet Rus:

„Še nekaj se je danes odločilo, o čemer sinoči še sanjali nismo, česar vidva ne uganeta!“

Slikal J. Kastner.

Sedež modrosti. (Slika v gimnazijski kapeli v Kranju.)

„Povej; kdo bi ugibal?“ sili mirno Karol, ki je podpiral glavo s komolcem ter gledal Hugona v obraz.

„Par trenutkov pred smrtjo sem se vpričo dekana zaročil z Julko.“

Kratek zvok, ki je kazal, da sta se oba začudila, razlegal se je po sobi.

Dolenec in Čekan sta se nagnila ob mizi naprej, a zopet se naslonila nazaj, sklenila roki in hkrati ponovila: „Hugon?!“

Hugon je povedal vse, povedal skoro natančneje, kot se je dogodilo. Končal je s stavkom:

„Kako je prišlo, sam ne vem. Ali to pa vem, da mi ni žal, ter upam, da mi ne bo!“

Dr. Dolenec je čestital Hugonu. Pristav Karol je vstal od mize, poiskal nemo list črnega papirja, sedel zopet k mizi in začel list rezljati in krožiti. Dolenec je molčal, Hugon pa hodil po sobi gori in doli zatopljen v najnasprotnejša čustva radosti in žalosti.

„Hugon“, prične resno Karol, „Hugon, izpolnil si zadnjo voljo vrlega moža. Ta ti bodi sveta! List deteljice je sicer usahnil. Ali ni ga porušila norost, ampak ljubezen in človekoljubje.“

Karol je končal slovesno svojo sodbo, iz črnega papirja mu je izrastlo srčasto pero, s katerim je še tisti večer prevlekel jeden list ‚Deteljice‘.

(Konec.)

Nade in prevare.

(Povest iz umetniškega življenja. — Spisal Milevoj.)

I.

Srce trepeče
od hrepenenja;
v šumni vrtinec
sili življenja.

Simon Jenko.

To ti je bilo danes kretanje in pripravljanje pri Stojanovih v Zaselju! Mati Lenka se je pridno sukala okoli ognjišča, na katerem je vrelo in se cvrlo, kakor da bi pripravljali za botre ali pa imeli snubače pri hiši. Včasih je skočila v gorenjo izbo, kjer je Franica, rudečelična, odrastla deklica, pregrinjala snežno-belo posteljo z rožasto odejo, nadevala zastore na okna, ki so bila okrašena s svežimi cveticami, in že zopet in zopet brisala prah z javorjeve mize in zličnih stolov.

„Le dobro vse osnaži in vkusno priredi!“ opominjala jo je mati, „saj veš, kako je natančen. Odeja mu bo gotovo preveč križasta. Že pred tremi leti mi je večkrat očital, da sem dala óknice zelo nevkusno pobarvati.“

„Ej, tako gosposko ne more vsega imeti kakor v mestu“, odvrne Franica, „privaditi se bo moral našim razmeram. Prijetnejše sobice pa tudi ni dobiti v vasi, kakor je ta. Pod oknom mu bo šumela Bistrica in duhtel cvetoči bezeg. Tam v daljavi pa ima lep pogled na bele snežnike. Kakor nalašč je vse zanj pripravno. Toda zdi se mi, da ju z Andrejem ne bo nenavadno dolgo s postaje.“

„Le hitro vse uredi, kmalu mora biti tukaj“, zavrne jo mati in odhiti zopet v kuhinjo pazit, da se večerja ne skazi.

Tisti pa, za katerega se je tako pripravljalo, vozil se je v lahkem voziču počasi proti domači vasi. Že zunanost njegova je pričala, da je človek posebne vrste — umetnik. Lasje so se mu usipali v dolgih rumenih kodrih na ramena, brada mu je bila kratko pristrižena, na glavi pa je imel širokokrajn črn klobuk, katerega si je potisnil globoko doli na oči.

Janez Stojan je bil učenec slikarske akademije, katero je ravnokar dovršil. Po treh letih odsotnosti se zopet vrača v domači kraj.

Konja sta počasi vozila po strmem klanecu in stari Andrej, ki mu je bil med potjo povedal že to in ono novico iz vasi, je dremal na sedalu. Mlademu slikarju pa so se v duši vzbujali prijetni spomini, ko je zopet gledal kraje svojega detinstva.

Koliko se je izpremenilo v kratkem času! Oče mu je bil imovit posestnik, slikar in podobar hkrati. Nikdar se ni sicer šolal na umetniških zavodih, toda prirojena nadarjenost in pridno vežbanje sta ga usposobila, da je še dosti lično napravljaj podobe za razne župne cerkve po deželi in sohe svetnikov za znamenja. Naročil je imel vedno obilo in moral je imeti celó nekaj pomočnikov. Ko se je oženil s pridno in imovito deklico iz vasi, prišla je blaginja v hišo. Vsi ljudje so rekali, da se Stojanovim dobro godi, in ugibali, koliko tisočakov, ima že na strani. — Očetovo nadarjenost za slikarstvo je podedoval tudi jedini sin Janez. Že kot otrok je črtal z okornimi obrisi na plot ali na hlevska vrata rogate vole, mline s kolesom, vojake s sabljo in puško. Oče se je veselil, vidé, da mu utegne biti sin vreden naslednik; izprva ga je sam poučeval v risanju in slikanju. Tudi župnik je spoznal v šoli bistri duh otrokov in njegovo veliko nadarjenost. Zato je pregovoril očeta, da ga pošlje najprej v mestne šole, potem pa v slikarsko akademijo na Dunaj. Toda oče ni dočakal, da bi se sin povrnil iz daljnega mesta kot izučen slikar. Hitra bolezen ga je bila spravila preteklo leto v zgodnji grob. Sinu Janezu pa je zapustil dom, premoženje in svoj sloves po deželi. — —

Sedaj se mladenič vrača domov — izučen akademiški slikar —, da sprejme zapuščino očetovo. Veselilo ga je videti zopet svoje domače. Mati mu je bila pisala, da je prišla Kodranova Franica k hiši. Sirota je izgubila zgodaj stariše, in ker je bila Stojanovim nekaj v sorodu, izročena je bila njim v varstvo. Ko je dovršila samostansko šolo, sprejela jo je radostno Stojanova mati v hišo in jo ljubila kot lastno hčer. Gojila je pač tudi tiho željo, da bi postala pridna deklica zakonska družica njenemu sinu.

Kakor stari znanci so pozdravljali prišleca domači hribje, prijazne hiše in rudeči zvonik župne cerkve, ki se je tam daleč dvigal iz zelenja. Tukaj v sredi rojakov bo sedaj živel za delo, za umetnost. Umetnost? Tu je začutil, kakor bi ga bilo nekaj zbadlo v srce. Za svojega šolanja si je bil naslikal o umetnosti vzvišen vzor. Sklenil je zvesto služiti ji in je gorel za njo z vsem navdušenjem mladega srca. In veščaki so mu prisojali veliko umetniško nadarjenost ter ga vspodbujali k nadaljnjemu izobraževanju. Hrepenel je, da bi izpopolnil svoje znanje s proučevanjem slavnih mojstrov. Toda ali bo imel doma kdaj priliko? Bo-li to, kar se mu nudi tukaj, res življenje umetnikovo? Po vzgledu očetovem bo delal slike za vaške cerkve: svetega Jurija s peklensko pošastjo, svetega Martina na konju in druge podobne stvari. In vzbudila se mu je zavest, da tu ne bo mogel uresničiti vzorov, katere si je zasnoval v mladostni domišljiji.

Sedaj je voz prišel vrh klanca in zdrdral po beli cesti. Mladi mož pa se vzbudi iz svojih mislij, ko zagleda pred seboj očetovo hišo, mater in Franico, ki sta ga čakali na pragu.

Brzo skoči z voza in pohiti k njima.

„Bog te sprejmi, moj sin! Da si le prišel! Težko sva te že čakali. Pa kako si se izpremenil! Ves drugačen se mi zdiš kakor pred tremi leti. Pa da si le prišel!“ Smehljaje je opazovala mati svojega sina in si brisala roko v predpasniku, predno mu jo je podala. Franica pa je stala poleg nje. Nekoliko v zadregi je povescila oči in molčé mu segla v roko. Saj je postal tako gosposki, odkar sta se zadnjič videla, da ga malone ni bilo poznati.

„Kar tu v spodnjo sobo pojdi“, povabi ga mati, „gotovo si lačen in truden od pota. Nekaj večerje sem ti pripravila. Ti, Andrej, pa spravi prtljago.“

„Tisto sobo smo ti priredili, ki ima okna na vrt, in od koder se tako lepo vidi na gore“, pravi mu, spremljaje ga v hišo, „vem, da ti je najljubša.“

Janez je zatrjeval, da je z vsem zadovoljen, kar je mati ukrenila. Četudi se na

tujem ni razvadil in je bil v svojih potrebah skromen, vendar ga je razveselila ljubezniva pozornost materina. — In ko je sedel v njeni in Franičini družbi za belo javorjevo mizo in se domače ž njima pogovarjal, obšel ga je oni čut tihe zadovoljnosti, ki obide vsakoga, kdor se iz tujine vrne med svojce, ki ga ljubijo. Mati je z nekim ponosom gledala nanj, in oči so se ji iskrile notranjega veselja. Srce pa ji je reklo, da je postal dober, plemenit mož.

„Jutri moraš obiskati znance“, reče mu slednjič. „Sosedovi se prav dobro ravnaajo. Tudi gospod župnik so že često popraševali, kdaj da se povrneš.“

„Vse pride na vrsto, da se le nekoliko udomačim“, odvrne sin.

In Janez se je kmalu čutil domačega v svojem rojstvenem kraju. Ponovil je prijateljstvo s starimi znanci, obiskaval znane kraje iz nekdanjih let. Večinoma pa je sedel z mapo v roki na kakem parobku ob penčem se potoku ali v gozdu in črtal obrise na bele liste. Ker je imel za prirodno lepoto jako sprejemljivo srce, ni prezrl nobenega slikovitega prizora v domačem kraju. Ves ta rodni kraj s svojimi prebivavci, s čarobno okolico in visokimi gorami se mu je zdel kakor idila, polna tihega miru in veselja. Toda ko mu je prišlo na misel, bo-li tu utešil želje svojega srca in dosegel one svetle vzore, ki so mu plavali pred duhom, tedaj mu je objela srce tiha žalost.

Večkrat ga je mati opomnila, da je sedaj on gospodar, naj ukrene, kar se mu zdi potrebno pri posestvu. „Le vi gospodarite še dalje“, zavrnil jo je vselej, „meni je vse prav, kar storite. Vem, da je posestvo v najboljših rokah.“ — Tudi ni hotel sprejemati slikarskih naročil, ki so mu dohajala. Delo po naročilu se mu je zdelo premalenkostno. V očetovo delavnico ni nikdar stopil. Stojalo je bilo prazno, barve na paleti so se bile že izdavna posušile, in čopiči so ležali po tleh poleg osnutkov podob in na pol izdelanih kipov. — Mati je čutila, da neki razpor razdvaja sinu dušo. Slutila je, da ni srečen doma, da ga vleče proč med svet, dasi ni

popolnoma umevala njegovega teženja. Toda ni si znala pomagati in zaprla je svojo žalost v skrbno materino srce.

Jedino večje delo, katero je dovršil mladi slikar doma, je bil portret domačega župnika. Naredil ga je iz hvaležnosti do svojega nekdanjega učitelja in mu ga sam izročil. Častitljivi starček je bil vidno ganjen ob tem izrazu hvaležnosti in je želel obilo božjega blagoslova njegovemu delovanju. „Lahko vam bo začeti“, rekel mu je v prijaznem pogovoru, „ker so vam že oče pustili lepo domovje in dobro ime.“

„In vendar še ne vem, ali sploh doma ostanem ali ne“, odgovori mladenič; „razmere žal pri nas niso take, da bi mogel uspevati umetnik. Ako hoče iti za poklicem, mora na tuje.“

„Kaj je poklic človekov?“ odvrne mu starček. „Da zvesto služi Bogu in domovini. To so vezi, ki mu jih je nadel sam stvarnik. Ako izpolnjuje ta poklic, najde srečo in zadovoljnost; kdor se mu pa odtegne, nadenj pride maščevanje prej ali slej.“

„A vendar ne morete oporekati, prečastiti, da pri nas, v našem malem narodu ni pogojev za razvoj umetnosti. Presiromašni smo.“

„Nekaj resnice je v vaših besedah“, odgovori župnik in vzdihne. „Res nam manjka Mecenatov in Medičejev, ki bi budili speče moči in gojili cvetke umetnosti. Toda ker je naš narod v primeri z drugimi tako skromen in ubožen, potreben je tem bolje, da mu ostanejo zvesti njegovi sinovi, da se mu ne izgubljajo najboljše moči. — Koliko jih je bilo, ki so se visoko uspeli, da jih je svet občudoval! Toda komaj vemo o njih, da so bili slovenske krvi; za naš rod so izgubljeni.“

„Vem, kaj vas vleče na tuje“, začne zopet župnik po kratkem premolku: „slava umetniška. Doma vas ne čakajo lovorike. Toda marsikaj, kar mami mlado srce, prijatelj moj, je treznemu možu le prazen dim. Želim, da bi nikdar sami v življenju tega ne izkusili. — Poznam mladost in njeno neutešljivo hrepenenje. A verjemite mi: le kdor ume krotiti želje svojega srca, najde mir in pravo srečo.“

Spominjali se bode morda še teh mojih besedij.“

Nenavadno gorko je govoril starček, in gorko je bilo pri srcu tudi mladeniču, ko mu je segel pri slovesu v tresočo se roko. Besede duhovnikove so ga pretresle.

Toda, ko je šel proti domu, dejal je sam pri sebi: „Dobri starček, tebi je neznano, kaj je življenje. Tvoje obzorje omejuje ozka dolina, in sveta ne poznaš.“

Drugi dan je dobil pismo od svojega bivšega učitelja na akademiji s to kratko vsebino: „Vašo namero, da hočete potovati v Italijo, odobrujem popolnoma. Škoda, da bi zakopali svoj talent. Ob toliki zmožnosti se Vam obeta lepa bodočnost. Pripravljen sem Vam s priporočili pomagati. Vedno Vam dobro hoteči profesor S.“

Odslej mu je bil sklep gotov, da zapusti dom, akotudi še tega ni razodel nikomur. Gospodarstvo je hotel izročiti materi. — Le redko je ostajal doma, tem pogosteje pa zahajal v bližnje mesto. Mnogo je pisal v razne kraje in dobival pisma iz tujih mest.

Nekega poletnega večera je sedel na vrtu poleg košatega bezga; tudi mati je bila prisedla po končanem delu. Govorila sta o vsakdanjih stvareh, toda beseda jima ni hotela gladko teči. Neka napetost je bila med njima. Vendar začne Janez počasi: „Mati, tudi v prihodnje prepuščam gospodarstvo vaši skrbi. — Od doma pojdem za poklicem. — Morda me ne bode kmalu nazaj.“

„Kam misliš iti?“ vpraša mati, in beseda ji je skoraj zastajala v grlu. Dasi ji novica ni prišla nenadoma, vendar jo je zadela kakor hud udarec.

„Na Laško v Benetke. Morda tudi še drugam.“

„Sam veš, da ti jaz ne znam svetovati. Pa pojdi, ako mora tako biti“, reče mati mehko in si s predpasnikom potegne čez obraz.

Lepega jesenskega jutra je stal pred Stojanovo hišo zopet uprežen voz. In Janez se je poslavljaj od matere in Franice. — Megla je ležala še tu in tam po nižavi in solnčni žarki so se lesketali v obilih rosnih

kapljah. Vozič je drdral po beli cesti, mlademu možu pa so zopet v duši vstajale misli kakor o prihodu. Zapustil je svoje domače in pelje se v širni svet — za srečo. Lepa kakor zorno jutro je bila pred njim bodočnost.

Doma pa je dvoje zvestih src medlelo za njim. Mati se je zgrudila pred Križanim na kolena in v solzah ga prosila, naj varuje sina v daljnji tujini in naj ga zopet privéde nazaj. Hiša se ji je odslej zdela prazna, kakor bi bili odnesli mrliča iz nje.

II.

. v deželo sveto,
v deželo mislij mojih in željá,
kjer vedno jasno je nebo razpeto.

Stritar.

Lepa si, solnčna Italija! Stvarnik je hotel bednemu človeštvu na zemlji ohraniti podobo raja in zato je okrasil tvoje dežele. To lepoto je umeval tudi človeški duh, zato je tekmoval s prirodo in ustvarjal nesmrtna dela umetnosti. — Najlepša pa se mi zdi ti, „slavna kraljica morja“! Kakor da se je dvignilo bajno kraljestvo povodnika in njegovih lahkokrilih družic iz globočine na površje in se v solnčni svetlobi leskeče pred menoj, tako me mami pogled na ta pravljčni svet.

Nekdanja slava Benetk je ovenela, življenje, ki je tu bilo nekdanj, je izmrlo, zamrla je tudi ona moč, ki je ustvarila vso to lepoto, vendar se mi zdi mesto kakor okamenela poezija iz davnih let. In ob večnih spominikih umetnosti, ki jih krije v sebi, izobraževal se bo človeški duh, dokler bo še čut za lepoto tlel v njem.

Slične misli in čuvstva so prešinjale mladega popotnika, ki je stal ločen od mnogobrojne množice, na sprednjem delu parobroda in se popolnoma udal velikanskemu utisku, katerega je napravljaj nanj pogled na Benetke. Parobrod jo je počasi zavil proti trgu svetega Marka. Veličastna bazilika, doževa palača s svojimi lepimi vrstnicami so stopile v ospredje.

„Riva dei Schiavoni“, bral je Stojan, zakaj on je bil, z velikimi črkami pisano na ponosni palači. „Slovansko obrežje.“ Spomnil se je časov, ko so lahke ladije iz cvetočih dalmatinskih mest semkaj dovažale orijentalско blago, „ko po morju hrastov brod — vozil je slovanski rod...“ Iz parnega stroja se začuje zamolklo hropenje, kolesa se zavrté na nasprotno stran in penijo vodo, parobrod pa se lahko nagne k obrežju in obstoji. — Potovanje je bilo končano.

Stojanu je bila prva skrb, da najde zavetišče za silo in poišče znance, do katerih je imel priporočilna pisma. — Vodnikov in nosačev mu ni bilo treba iskati. Ko stopi na suho, obsuje ga tolpa ljudi, gondoljerjev, strežnikov, nosačev, vodnikov za tujce in drugih postrežčkov. Sto rok se mu ponudi naproti in v vseh evropskih jezikih mu bijejo klici na ušesa. Z velikim trudom se dogovori z nekim postrežčkom, da ga popelje v „Via s. Girolamo“, kjer je stanoval slikar Jan Lebkovski, rodом Poljak. Njemu se je hotel prvemu predstaviti, ker mu je bil že naznanjen po prijatelju z Dunaja.

Moral je precéj dolgo hoditi po ozkih, nesnažnih ulicah, čez mnoge mostiče, ki so bili zgrajeni nad nebrojnimi kanali, s katerimi je vse mesto prepreženo. Slednjič se ustavi vodnik pred visoko hišo, ki pa ni bila ravno najlepša. Bila je videti že stara, omet ji je bil deloma odpadel, in pri oknih je tu in tam manjkalo okvirov in oknic. — Slično zanemarjene so mnoge druge hiše beneških meščanov. Popotniku, ki je vaje snaznosti, ne ugaja tak pogled. Vendar spada tudi ta nemarnost v okvir italijanske romantike.

Stojan je moral prehoditi še precéj stopnic. Slednjič je videl na durih napis: Jan Lebkovski. Ko potrka, odzove se mu sonoren glas. Vstopivši zagleda na naslanjaču ležečega mladega moža, ki je čital iz neke knjige in pušil cigareto, da se je gost dim vlačil po sobi. Pravi nered je vladal tu notri. Naslonjač je bil že obrabljen, in iz odprtín so moleli šopki morske trave. Preprosto posteljo je pokrivala strgana odeja, in nekaj

obleke je bilo na njej naložene. — Slikarsko stojalo je brez opore slonelo na steni, in poznalo se je, da že dolgo ni bilo razpeto platno na njem. V kotu je ležala slikarska paleta s posušenimi barvami in s čopiči, na steni je bilo nekaj osnutkov in kopij; razven tega še miza in stol. To je bila umetniška delavnica Jana Lebkovskega.

Umetnik sam je bil visokorastel mož svetlih las in modrih očij. Visoko čelo in ostročrtan obraz sta spričevala duhovitost in ponos. Sprejel je prišleca nemarno. Le nekoliko se je dvignil z naslonjača. Stojan se mu je predstavil.

„Dobro došli v naših Atenah“, odgovori Lebkovski počasi vstajaje. „Prejel sem z Dunaja pismo, da pridete. Toda čemu neokretno poklanjanje med nama? — Tu je moja roka v prijateljstvo! Sedaj pa sedi in pripoveduj! Dovôli, da te nagovarjam zapupno!“

Rekši mu pokaže z roko na stol, sam se pa zopet nasloni na stari divan in izpuhti oblake dima v zrak. Stojanu ni ravno prijala nemarnost, katero je tu opazoval, vendar je bil vesel, da je dobil v tujem mestu tovariša, s katerim je mogel občevati. Pravil mu je o svoji ločitvi od doma in o potovanju.

„Prvič od doma, he?“ povzame Lebkovski besedo. „Še le zapustil krilo materino, da pogledaš malo v svet? No — tu boš imel dovolj prilike spoznavati umetniško življenje. Kakšno je? Včasih zanimivo, včasih pa strašno dolgočasno kakor ta jesenski dan, ki ga že ni konca.“

Stojan je ugovarjal, da ga je privedla vnema za umetniški poklic v Italijo. Z vso silo se hoče oprijeti dela, pripravljati se s temeljitimi študijami, da stopi pozneje lahko s kakim večjim delom pred svet. Lebkovski se je nekoliko nasmehnil in skoro pomilujé pogledal novega znanca, ko je dejal:

„Pisal mi je tovariš, da si bil neznansko priden v akademiji. Dan za dnem — s paletó v roki pri stojalu. No, tu boš kakor riba v vodi. Klasiške mojstre srečavaš za vsakim oglom. Sicer pa je brezplodno delo proučevati jih.“

„In vendar nam je hoditi k njim v šolo“, odgovori Stojan. „Pri njih so globoke ideje združene s tehniško dovršenostjo.“

„Nove struje vladajo sedaj na svetu, prijatelj. Kakšen pomen imajo za nas ti klasiki, ki jih imaš zbrane po galerijah? Kakor okamenine po naših muzejih. Produkt so drugačne dobe, kakor je naša; mi jih ne umevamo več. K večjemu za zgodovinarja so zanimivi kot častiti ostanki prejšnjih stoletij, ali za učenca začetnika, da si vadi okorno roko na njih potezah. Njihov duh nam pa ne ugaja.“

„Ker nam manjka onega poleta, kakoršen je navdajal njih duha“, povzame živo Stojan za besedo. — „Žal, da smo otroci materijalistične dobe. Skoraj popolnoma smo že izgubili čut za pravo lepoto.“

„Vnetega zagovornika so našli ti stari filistri. Ha, ha!“ zasmeje se Lebkovski. „Ne bom se pričkal s teboj. Kakor komu ugaja! — Sicer bom pa jaz skrbel, da mi ne splesneš za stenami. Pa se pomeniva rajša kaj praktičnega! Ali si že iztaknil zase kak brlog?“

„Nimam še stanovanja. Hvaležen bom, ako mi pomoreš s svojim svetom.“

„Potem pa le takoj pojdiva, da najdeva slavnemu umetniku primeren atelje. Moja sobica je skromna, kakor vidiš. Jaz se ne oziram dosti na zunanjščino. Saj me itak

redko vidijo te zidine med seboj, le ob takih dolgočasnih dneh, kakor je današnji.“

Z novim znancem ob strani je šel zopet Stojan po ulicah beneških. Življenje je bilo proti večeru še živahnejše kakor po dnevu. Lebkovski je tu in tam izustil kako rezko opazko o mestu in ljudeh.

„Tu nama je poprašati“, reče slednjič in obstoji pred hišo v bližini trga Svetega Marka. „Neki kipar se je minuli mesec preselil od tod v Rim. Morda stanovanje še ni oddano. Ako ti bo to všeč, lahko takoj najmeš.“

Soba je bila še prosta. Ko jo je mladi slikar ogledoval, prikupila se mu je. Oprava je bila snažna, na oknih so viseli beli zastori. Mimo njih pa je bil prost razgled na množico hiš, izmed katerih so se ponosno vzdigovali stolpi cerkvá, in na prosto morje.

„Pravi salon v primeri z mojim brlogom“, pošalil se je Jan; „tu bode dobro shranjen ljubljencek materin. — Pisati moraš takoj, v kakšni palači prebivaš, in da se imaš za to meni zahvaliti. Sedaj te zapustim, ker vem, da si v varnosti. — Zvečer se shaja večja družba umetnikov tukaj blizu v gostilni ‚Alle due colombe‘. Ako nisi preveč utrujen, pridem pote, da te uvedem v naš krog.“

Akoravno bi bil Stojan skoraj rajši počival, je vendar obljubil, da pride. (Dalje.)

Želja bolnice v pomladi.

Jutro pomladno!
Sapica veje,
tam od dobrave,
ljubo se smeje
solnce z višave;
glávico dviga
mlada cvetica,
ko se ji vžiga
rosna solzica.

Gori pod nebom
glasno prepeva
mili škrjanec;
doli ob vodi
pa žvergoleva,
slavec — moj znanec.

A osamela
jaz tu ostajam
in se v spominih
tožnih napajam.

Cveti, oj cveti
pomlad na nebu,
cveti prijazno,
mi ob pogrebu . . .!

Z drobnim ti cvetjem
grob mi nastelji,
s sladkim ti petjem
vanj me popelji . . .!

Posavska.

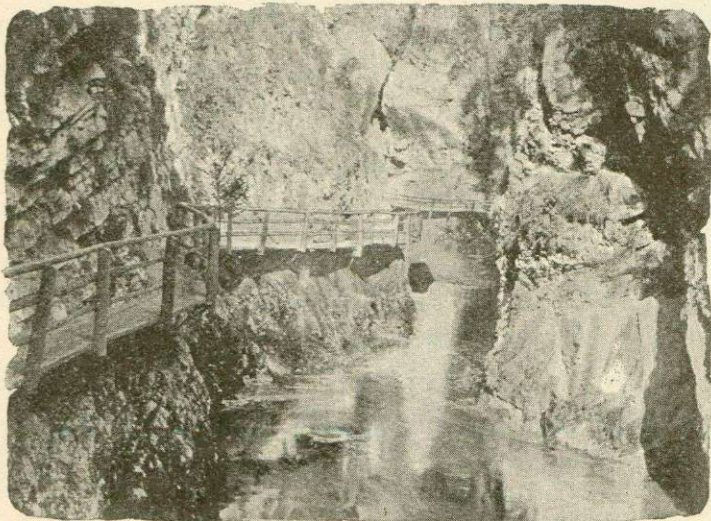
Vintgar.

(Spisal I. Godec.)

(Konec.)

Struga je tu silno globoka. Dasi je voda čista in prozorna kakor kristal, vendar marsikje ni mogoče dozreti do dna. Na površini pa se sučejo klobuki pen, katere pri naša voda od slapov, ki se nahajajo višje.

Ta-le najožji del soteske pa napravlja zlasti po noči poseben utisek na človeka. Ob nočnem času je tukaj tema kakor v rogu. Medla svetloba, ki jo dajejo zvezde, ne sega v to brezdno. Zato ni videti ne hodnika, ne skalovja, ne pečin, ki molé iz vode; vidi pa se voda, in sicer popolnoma dru-

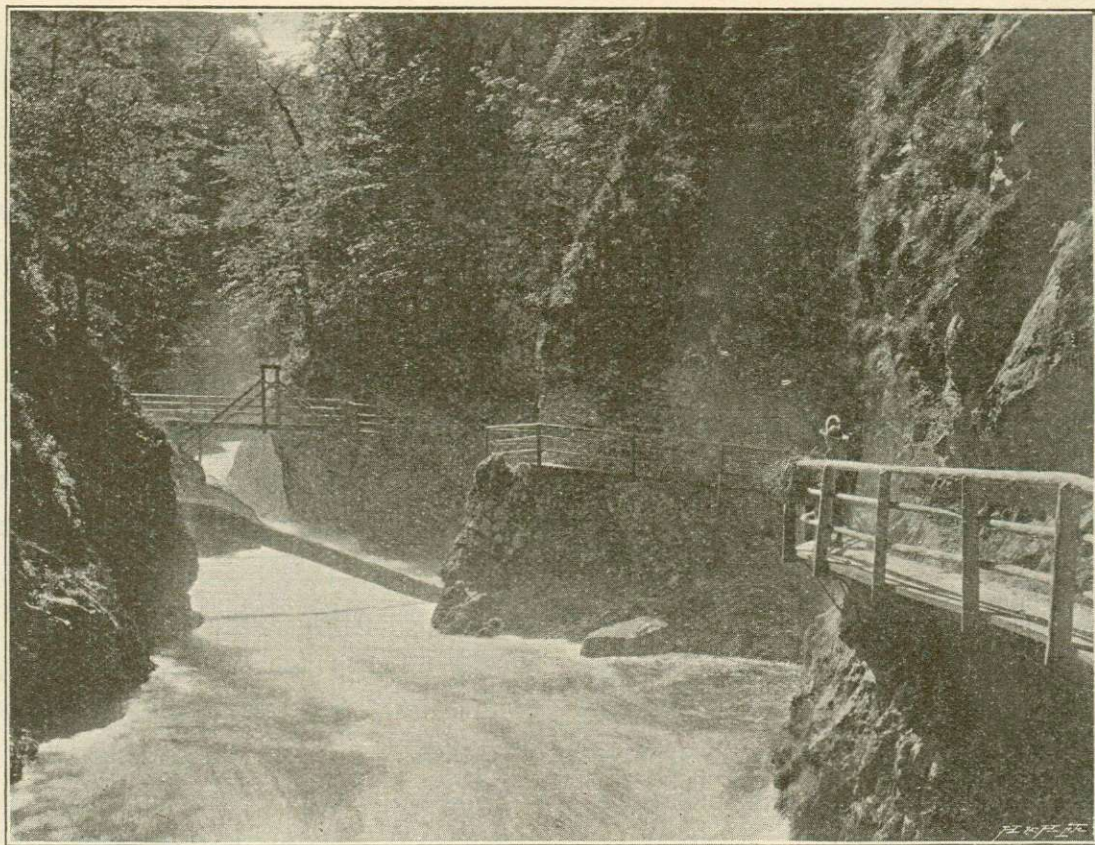
Pogled z Žumrove galerije navzdol.

gačna kakor po dnevu. Zdi se prav tako, kakor bi bila živa, kakor bi se črna, svetla kača vila po temni soteski. Vzrok temu je, ker v temi ni videti vsega gibanja valov. Samo, kadar se val tako obrne, da se v njem zazrcali nebo ali zvezda, takrat ga je mogoče videti. Vsled tega se pokaže le tu ali tam kak val, pa brž zopet izgine. To daje vodi prav tako podobo, kakor bi bilo v nji kaj živega, kakor bi se velik, črn zmaj ali pa cela vrsta svetlih kač vila skozi pečevje.

Za tem stisnjenim, ozkim delom se pečine zopet na obeh straneh razmaknejo, in

tukaj uzreš velik slap, največji izmed vseh, kar se jih nahaja v soteski. Ob njem pa je čez strugo razpet lesen most, kateremu so dali ime: „Žumrova galerija“. Silno težavno nalogo so imeli delavci, ki so gradili ta most. Zakaj na severnem bregu ni imela skala ne jedne dolbine, ne jednega pomola, kamor bi bilo mogoče opreti tramove za most. Spustili bi bili sicer plav v vodo, na plav postavili lestvo in bi se bili na ta način približali skali na severni strani ter vsekali vanjo potrebne stopinje za most. Toda voda je ondi preveč deroča in bi bila tudi dobro pritrjen plov kmalu odnesla ali vsaj premaknila. Kaj je bilo storiti? Spravili so na južni breg dolgo lestvo, postavili so jo po koncu in jo naslonili ob skalo na nasprotnem bregu. Po lestvi je zlezel delavec vrh te skale in je ondi pritrdil močno vrv. Na konec vrvi pa se je privezal kamnosek in je viseč v zraku vsekal v skalo stopinje, kamor so položili za most potrebne tramove. Vkljub vsej opreznosti je kamnosek padel v vodo, katera je uprav tu silno deroča in polna vrtincev. Ni se mu pa zgodilo nič, in priplaval je srečno iz hladne kopeli. Isti kamnosek je padel še jedenkrat v vodo na zgornjem koncu Vintgarja; ondi je bilo še bolj nevarno, vendar je tudi tukaj izšlo brez nesreče, in kamnosek se ni pri padcu nič poškodoval.

Nadaljnji, zgornji del Vintgarja je zlasti znamenit zaradi različnosti prizorov. Sedaj je skalovje skupaj, sedaj se odpre soteska v podobi doline, sedaj zopet tvorijo bregovi kotel. Voda teče nekaj časa polagoma, potem bobni in grmi v večjih ali manjših slapovih, nato se zopet ustavlja v mirnih zelenih tolmunih. Čim bolj se bližaš zgornjemu koncu soteske, tem mirnejša je voda, tem manj je slapov, tem svetlejše in prijaznejše je okrog tebe.

Žumrova galerija.

Ko pa prideš do „Velike drasle“, kjer se končuje Vintgar, ozreš se gotovo nazaj, da še jedenkrat pogledaš v to divjo, skrivnostno dolino, kjer gospodujeta samo voda in siva skala, kjer je na tako majhnem prostoru nagromadenih toliko čudes, toliko naravnega veličastva! Da, tako vpliva divja krasota Vintgarjeva na gledavca, da ga obide nekaka tesnoba, nekak strah, in da se oddahne, ko stopi zopet na prosti svet. Ob takih prizorih človek pač čuti, kako je slab in majhen v primeri z orjaškimi naravnimi močmi. Sicer si je človeška roka osvojila Vintgar, ki je bil sto in sto let nedostopen, kakor nepremagljiva trdnjava. A ta zmaga je le začasna in naravne sile bi v tej soteski hitro izbrisale zadnjo sled človekovega dela, ako bi jih ta vedno in vedno ne oviral in se ne bojeval proti njim. Naravne moči so podobne sovražniku, čegar sile so neizcrpljive, katerega je sicer mogoče začasno premagati, nikakor pa ne pobiti.

Gorjanska okolica.

Od Žumrove restavracije ob zgornjem izhodu iz Vintgarja vodijo pota, rekel bi, na

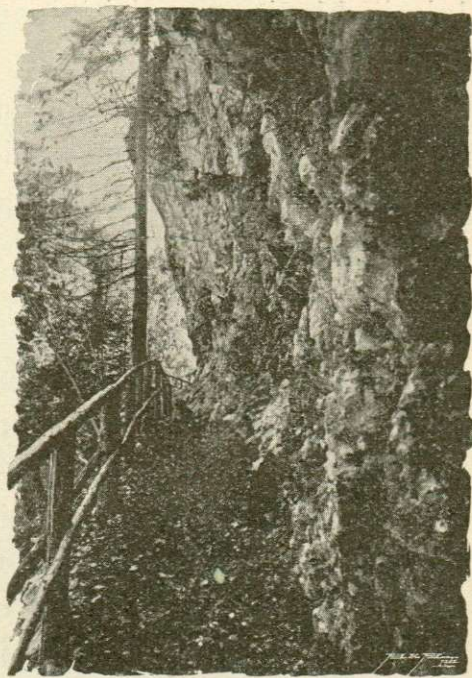
„Dom in svet“ 1899, št. 8.

komu posrečilo, da je izkopal skrinjico samega denarja, a bila je pretežka, in je ni mogel odnesti; a ko je prišel ponjo z živino, bilo je ni nikjer. Morda bi bil ti razumnejši in bi vsaj nekaj denarja vzel s seboj, če bi bila vsa skrinjica pretežka.

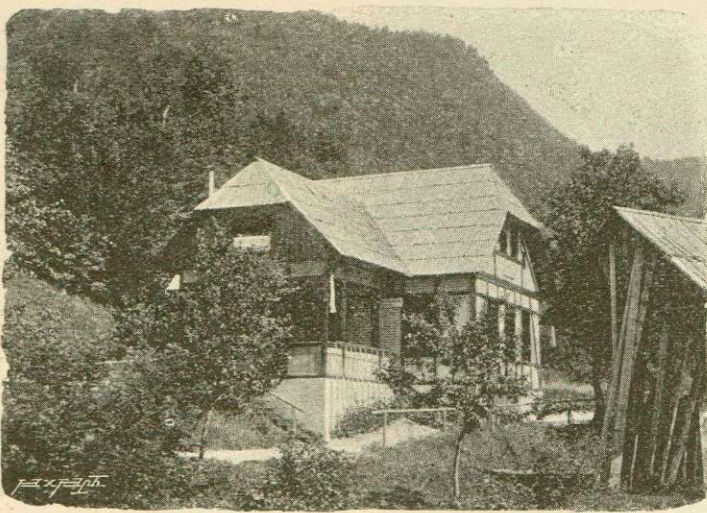
Lahko pogledaš tudi pod skalo „Gradišče“ v radolniški dolini, ali je še tam ona več komolcev dolga in kakor človeška noga debela kača, katero so v starih časih ondi videli. — Prav blizu

Gradišča je širok travnik, na katerem ni skoro za ped ravne zemlje, ampak vsa senožet je posejana z nizkimi hribčki, kakor bi bila posuta

vse štiri vetrove; kreneš lahko skozi Podholm ali skozi Spodnje Gorje na Bled; greš lahko čez Pokljuko ali tudi po bližnjici čez Bohinjsko Belo v divni Bohinj; napotiti se moreš čez Poljane na Jesenice, ali pa, ako si hribolazec, kreneš lahko po dolgi radolniški dolini proti Triglavu. Poprej pa si oglej zanimivosti, katere hrani gorjanska okolica! Svetoval bi ti, da greš v visoko Krmo, kjer se je menda že marsi-

Pot skozi Vintgar.

Restavracija „Vintgar“.

z debelimi zelenimi krogli. Ljudstvo trdi, da so tukaj pokopane trume sovražnikov, ki so padli na tej senožeti, ko so se hoteli po radolniški dolini prikrasti na Dovje.

Ogleduje gorjansko okolico nikari ne pozabi obiskati znamenite „Pokljuške luknje“! To ime se sicer sliši prozajično ter vsakdanje, in kdor bi sodil po njem, ne pričakoval bi impozantnega prizora, ki se mu odpre v Pokljuški luknji. Obiskovavec vidi namreč visoko nad strmim skalovjem ogromno votlino, ki ima podobo okrogle, obokane cerkve. Ako ima gledavec kaj domišljije, vidi tudi kupolo, okno v kupoli, prižnico in stranski vhod na prižnico. O poletnem času prihajajo trume tujcev čuditi se Pokljuški luknji, hladiti se v njej in uživati se svežega planinskega zraka.

Predno se ločiš od gorjanske zemlje, ozri se še proti vshodu po lepi ravnini, ki se razteza od Bleda in Breznice tje do Šmarne gore. Vsa ta ravan se vidi skoro z vsake točke v gorjanski okolici. Zakaj ravno toliko se dvigajo Gorje nad gorenjsko ravnino, da je ta razprostrta pred njimi kakor pisan zemljevid. Od tod se ti odpira razgled po najlepšem delu Gorenjske, in našteješ lahko kakih petnajst cerkvá. Tu gledaš najlepši del slovenske zemlje, rekel bi, obličje matere domovine. Vate se ozira njeno oko — ljubko Bleško jezero, ki je biser iz Stvarnikove krone, kakor poje pesnik. In zadaj čuva vso to krasoto mogočni Triglav.

Kdo bi se ob tem pogledu ne zamislil v čudno zgodovino naše slovenske domovine? Kdo bi ne gledal s spoštovanjem te zemlje, napojene z znojem in krvjo naših očetov in pradedov? Komu bi ob pogledu na to rodovitno in ljudnato ravan ne prišlo na misel, koliko bojov je prestal narod, ki jo že stoletja obdeluje?

Ni bila slovenska zemlja zmeraj tako tiha in mirna, kakor jo vidiš tu pred seboj, ampak v malokateri deželi se je tolikokrat slišal krik in jok, malokje je tolikokrat žarel plamen gorečih vasij, kakor v deželi, ki se tu razgrinja pred teboj. Spomin na nekdanjo usodo našega naroda se ti mora vzbuditi, ko se oziraš z gorjanskih poljan po širni Gorenjski. Če ti ta pogled oživi spomin na zgodbo naše domovine, začutil boš pravo vrednost zemlje, ki jo vidiš pred seboj. Omilila se ti bo, ker je zemlja, za katero so se bojevali naši pradedje.

* * *

Pozornost tujčevo vzbuja rastlinje Vintgarjevo.¹⁾ Zakaj uprav po rastlinstvu se Vintgar veliko loči od druge okolice. Zato naj sledé tukaj še imena nekaterih manj navadnih rastlin, katere krasé strme Vintgarjeve bregove:

Aconitum Lycoctonum, lisjak, preobjeda.
Adenostyles alpina, planinska žlezana.
Arabis alpina, planinska kreša.
Aquilegia vulgaris, kravji vimček.
Asplenium Trichomanes, praprotica, črnica.
Bellidiastrum Michellii, Mišeljeva marjetica.
Calamintha alpina, planinska dušica.
Clematis recta, stoječi srobot.
Cynanchum Vincetoxicum, črmelika.
Cytisus capitatus, čopasta kozja detelja.
Cytisus purpureus, rudečecvetna kozja detelja.
Dentaria enneaphyllos, devetolisti rojnek.
Euphorbia amygdaloides, kolesnik.
Geranium Robertianum, krvomočnica.
Geranium sanguineum, krvomočnica.
Hyoseris foetida, svinjski regrat, smrdljivec.
Lathyrus sepium, rumeni grahor.
Lilium Martagon, zlato jabolko, zlati klobuk.
Lotus corniculatus, Marijini šolenci.

¹⁾ Imenik rastlinja Vintgarjevega je sestavil čast. gospod Jan. Šafer, ki se posebno zanima za kranjsko rastlinstvo.

Mellitis alba, medenika, hostna melisa.
Mercurialis perennis, govšec.
Omphalodes verna, pomladanske mačje oči.
Orchis maculata, prižasta kukovica.
Orchis tridentata, trizoba kukovica.
Orobis vernus, pomladanski grahor.
Petasites albus, beli lapuh.
Phyteuma nigrum, črnkasti repušec.
Phyteuma orbiculare, glavičasti repušec.
Potentilla caulescens, mnogostebelni petoprstnik.
Primula Auricula, lepi jeglič, avrikelj.
Salvia pratensis, travniška kadulja.

Saxifraga cuneifolia, klinolisti kreč.
Saxifraga rotundifolia, okroglolisti kreč.
Sedum hispanicum, španski bradovičnik.
Silene nutans, kimasta pokalica.
Spiraea Aruncus, medvedovo latje.
Thalictrum aquilegifolium, talin.
Trifolium repens, plazeča detelja.
Valeriana intermedia, celolista špajka.
Valeriana saxatilis, skalna špajka.
Valeriana tripteris, trilista špajka.
Verbascum nigrum, lučnik, papeževa sveča.
Vicia cassubica, gozdna grašica.

Sedaj poješ . . .

Ob kletki kletko sta imela,
 oboja bila so odprta vratca.
 Skoz njé drug k drugemu vesela
 sta v vas hodila tička — bratca.

Sedaj ostal si sam, čopátec,
 in prazna kletka je sosedu.
 Ušel je skozi okno bratec,
 kdové, kje revček zdaj poseda.

Nazaj si bratca klical milo,
 in jaz sem okno mu odpiral.
 Zastonj je vpitje tvoje bilo,
 zastonj si se po njem oziral.

Sedaj samá sva, moj kanare!
 Brez družbe ti kot jaz samevaš.
 Jaz prelistujem knjige stare,
 konoplje suho ti premlevaš.

Poprej si bratcu rad nagajal,
 utegnil nisi nič zapeti;
 po sobi ž njim si često rajal,
 za repek hotel ga ujeti.

Sedaj si sam — a rad prepevaš,
 iz srca vró ti drobni glasi:
 morda veselje razodevaš,
 morda so v pesmi prejšnji časi?

Kot ti, jaz tudi nič ne pesnim,
 če burni svet šumi krog mene.
 Ko zbran pa sam sem z duhom resnim,
 srcé mi vselej cvet požene.

F. S. Finžgar.

Poziv!

(7. svečana l. 1898.)

Prazno papirnato polje,
 prazen pred mano črnilnik.
 Prazna posoda za olje,
 prazen stekleni svetilnik.
 Prazno srcé in moj — žep.
 Duh moj, modric nasilnik,
 danes izpolni svoj sklep:
 Pegaza spremi v pogreb!

Anton Medved.

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

f) Radikalna stranka in delavci. Liberalce zastopa Schulze-Delitzsch. Njemu se je uprl Lassalle. Oba učita prav to, kar pobijata; oba sta v zmoti v tem, kar trdita.

Lassalleova stranka resnično tolmači revščino delavskega ljudstva in po pravici trdi, da je treba delavcem skrbeti za boljše dohodke. Dobro tudi dokazuje, da liberalni nasveti ne morejo varovati delavskega stanú gotovega propada, ker v ničemer ne zavirajo pogubne divje konkurence.

Lassalle pravi zato tako-le: Pri vsakem velikem podjetju razlikujemo trojne vrste dobiček: 1. delavsko plačo, ki je jednaka stroškom za potrebe življenja, 2. obresti kapitala v podjetju, 3. pravi dobiček, ki ostaja po odbitku delavske plače, obrestij in drugih stroškov. Ta dobiček ima doslej samo kapital. Delavec, ki pri delu izrablja svoje življenje, ne dobi ničesar. To je krivično. Delavec je v podjetju samo dninar, postati pa mora sopodjetnik, solastnik tam, kjer dela. Potem bi imel svojo plačo in delež pri dobičku. Da postane solastnik, treba mu je kapitala. Dati, oziroma posoditi ga mu pa mora država. Ker pa državo vladajo zbornice in ker sedanje zbornice niso naklonjene delavskemu ljudstvu, treba je splošne, direktne volilne pravice. Po taki pravici izvoljeni poslanci bi res zastopali ljudstvo in bi mu radi podali sredstev, da postanejo delavci solastniki velikih obrtnih podjetij. Ustanovile bi se tako z državno podporo produktivne zadeve, pri katerih bi bili delavci izključno sami lastniki. Ves ogromni dobiček bi bil njihova last.

To svetuje radikalna stranka. V novodobnih državah, ki se ne menijo za Boga in za religijo, je popolnoma dosledno, če ubogi delavci po svojih zastopnikih tako

obdavčijo premoženje, da dobodo s tem sredstev za omenjeni načrt. Vsa oblast in vsa zasebna lastnina ima svojo jedino pravico iz Boga. Če pa ni osebnega Boga, ali če je res, da je vprašanje o Bogu znanstveno nedognano, če torej vse evropske vlade v tem vprašanju trosijo mladini po visokih šolah dvome; če sta materijalizem in panteizem opravičena, če uči velika liberalna stranka prav: potem je vse zasebno lastninsko pravo z vsemi zakoni samo in brez izjeme popolnoma le človeška volja in nič drugega kakor človeška volja. Potem pa se ne dá več ugovarjati onim ljudem, ki nimajo ničesar in ki po večini sklenejo, da jim morajo tisti, ki še kaj imajo, prepustiti jeden del svojega premoženja. Kar zahtevajo sedaj na posodo, bodo kasneje zahtevali v last. Saj je vse v naši državi odvisno le od večine. Kdor se proti sklepom večine sklicuje na svojo vest, na svojo vero, na Kristusa in na Boga, je veleizdajnik, ki greši proti veličanstvu ljudske volje. Zakaj bi se imelo to veličanstvo ustaviti ravno pred denarno mošnjo bogatih liberalcev? Če sme našo vest teptati, zasramovati našo vero, tajiti Boga in Kristusa, potem je vendar neizrekljivo smešno, da bi ne smela ničesar reči o mošnjah mogočnih milijonarjev. Po načelih liberalne stranke in tiste vede, ki se uči po vseučiliških stolicah, je torej Lassalleova zahteva popolnoma opravičena. Prav za prav je samo neskončno skromen pričetek še vse drugačnih stvari, ki morajo priti.

Drugače pa je, če stojimo na krščanskem stališču. Tu se vprašujemo: kaj sme skleniti večina, da ne nasprotuje božji volji, ne pa: kaj je sklenila? In po tem sodimo, da bi državna podpora v Lassalleovem zmislu prestopila meje državne oblasti.

Krščansko bogoslovje ne pozna neomejene zasebne lasti. V slučaju skrajne sile

preneha zasebna lastninska pravica. Kdor je v skrajnji sili, sme vzeti, česar mu je nujno treba, kjer dobi. Državna oblast sme vsled tega prisiliti državljane, da skrbé za svoje reveže.

Druge prisilne dolžnosti ne pozna krščanska veda, pač pa pozna še nravno silo dolžnosti do bližnjega. Tudi ta je prava dolžnost, in vsakdo, ki je ne izpolnjuje, ki torej ne dá miloščine, kadar je treba, je po krščanskih naukah jednak tatu; saj se bo po Gospodovih besedah sodba ravnala uprav po izpolnjevanju te dolžnosti. Država ima pravico v toliko, če treba tudi s silo, uravnavati razmere med ljudmi, da se ohranita red in mir. Kar je preko tega, je svobodno. Toda tudi v teh stvareh, ki so človeku svobodne, ima dolžnosti še v višji, plemenitejši obliki. Človek mora sam svobodno priznavati svoje razmerje do Boga, do ljudi in do svojega premoženja in v tem spoznavanju mora opravljati dela krščanske ljubezni.

V srednjem veku so se stekali največji dohodki za družabne namene, za vedo in vero, za mnoge državljanske skupine samo s prostovoljnimi doneski, torej iz osebne volje. Te potrebe se morejo sedaj — v novodobnih državah — pokriti samo s prisilnim, vedno občutljivejšim davčnim vijakom. Države hirajo ob tem; hira pa tudi svobodno mišljenje in delovanje. Iz tega vzgleda vidimo, da krščanstvo daje individuvalnosti popolno svobodo, novi duh pa, ki vedno kriči o svobodi, uničuje individuvalnost celó v njenem razmerju do zasebne lasti.

Lassalleov predlog je na videz lep, toda zahteva nekaj, za kar državna oblast nima pravice.

A njegov predlog tudi ne ustreza svojemu namenu. Državna podpora bi ne mogla rešiti delavskega vprašanja. Liberalci pravijo v tem oziru, da bi državna podpora žalila lastno pomoč. To je smešno. Država je mnogokrat že podprla bogatine pri njihovih velikih podjetjih, često prevzela jamstvo za obresti naloženega kapitala n. pr. pri železnicah. Tam ni bilo tega nežnega ozira, da bi bilo nedostojno, ko bi država pomagala.

Tudi drugi liberalni ugovor, da sme država gmotno pomagati samo za splošne državne koristi, je ničev. Pač več pomena je za državo zdrav, čil delavski stan nego mnoge železnice.

Lassalleova misel bi iz drugih vzrokov ne dosegla svojega namena. Vsem delavcem n. pr. pri rokodelstvu in poljedelstvu bi državna podpora ne mogla pomagati tako kmalu, da bi postali solastniki velikih podjetij. Recimo, da bi se dobila državna podpora. Vsakdo bi imel jednako pravico zahtevati zase podporo. Kdor bi je ne dobil, bil bi nezadovoljen. Vse strasti bi se vnele. Mirú in reda bi ne bilo ob takih razmerah.

Govorili smo doslej o državni podpori. Lassalle priporoča poleg te tudi splošno, direktno volilno pravico. Gotovo je, da je poleg prave državne oblasti prav koristno, če deluje ljudstvo po svojih zastopnikih v zakonodajnih zborih. Ti zastopniki pa morajo biti tako izbrani, da res pomenjajo vse ljudstvo. Gorjé ljudstvu, če je lažniva ta misel, da zbornice zastopajo ljudstvo v njegovih pravih koristih in v najboljšem delu njegovega mišljenja, hotenja in čuvstvovanja; če samo neka tajno zvezana in zakleta stranka izkuša po zbornicah dosežati svoje namene, svoje koristi, vtihotapljati svoje mišljenje in voljo pod plaščem ljudske volje. In to se sedaj godi. Dve vladi imamo v novodobnih državah: jedno javno, drugo tajno, ki se naslanja na nekatere takozvane izobražence v zvezi s skrivnimi družbami. Ta — druga vlada se je prilagodila oblikam one, dobila je ono pod svojo oblast. Volitve si je uredila po svoje. S svcjim denarjem vzdržuje časopisje, ki dan za dnem laže ljudstvu, da je zbornica, kjer ona gospoduje, pravo ljudsko jedro. Svojo moč v zbornici pa porablja, da uresničuje svoje strankarske težnje, sovraštvo proti Bogu in krščanstvu v vsem državnem življenju, v šoli in v zakonih. Grozna laž, strašna goljufija!

Splošna volilna pravica v zmislu demokratske stranke je sicer tudi nevarna. Demagogi lahko zbegajo ljudstvo. Pogubni prevrati se utegnejo vzbuditi. Prve splošne

volitve bi nam prinesle morda velik nered. Večina našega ljudstva pa še veruje v Boga in v Kristusa, pozna še deset božjih zapovedij in vest. Prepričani smo torej, da bi naše ljudstvo kmalu spoznalo zvezo med volitvami in med vestjo. Ko bi se to zgodilo, bili bi rešeni. Res se krščansko ljudstvo pri volitvah lahko tudi zapelje; če pa odštejem tiste, ki so propadli po mnogih mestih, ima vendar še v svoji krščanski veri rešilno zdravilo v sebi; liberalna stranka s svojim nizkim materijalizmom ga nima več. Dasi niso direktne demokratske volitve naš vzor, vendar jih imamo mnogo rajši nego sedanje, ki vedno bolj ostrupljajo vse državno življenje in nas izročajo vladi neke nevidne, skrite moči.

g) Pravi pripomočki, da se pomaga delavskemu stanu.

Delavski stan propada. Če pojde tako naprej, bomo kmalu delili vse ljudi samo v dve vrsti: v bogate borzijance in špekulante z vsemi njihovimi zajedami, in v delavske proletarce, ki bodo od njih popolnoma odvisni.

Liberalna in radikalna stranka ne moreta pomagati. Ali naj mirno gledamo, da gine naše ljudstvo in da se vrh tega še slepi, češ, njegovo stanje je napredek, svoboda in prosveta?

Ne smemo. Kristus nam odgovarja v vseh velikih vprašanjih, tudi v vprašanju o kruhu. Krščanstvo je razbilo sužnost, vrglo je pogansko naziranje, ki je priznavalo samo nekaterim ljudem človeške pravice in človeško čast. Vsem tistim, kateri poprej niso uživali človeških pravic, sužnjem in barbarom, je vrnilo človeško dostojanstvo. Naš materijalski čas se trudi narobe: iz ljudij hoče zopet napraviti živali in to hvali kot najvišji napredek. Delavci čutijo ta napredek v svoji zapuščenosti in revščini. Zato mora krščanstvo zopet rešiti uboge ljudi nove sužnosti. Sredstev ima mnogo. Omenjati pa je treba, da so krščanska sredstva нравna in ne materijalna. Osvobodilo je stare sužnje, ker je vdahnilo duha ljubezni v omrzla srca. Duhu, srcem manjka tudi v naših dneh krščanstva, zato razpadajo družabni organizmi. Sebičnosti in drugih strastij ne kroti

več krščanska moč, zato so tako žalostne razmere. Krščanski duh ni namreč samo duh ljubezni, marveč tudi duh zatajevanja. Prav je ustanavljati zadruge v socialno pomoč, a zadruge brez krščanskega duha ne morejo biti trajne.

Nekaj točk, ki nam kažejo krščanske pripomočke za delavski stan, navajamo tu:

1. Cerkev ustanavlja in vodi zavode za onemogledelavce. Vse, kar imamo na svetu v tem oziru, je do mala cerkveno delo. Humanizem bo sicer tudi oživil take zavode, toda ne bodo se mogli meriti s cerkvenimi. Krščanske zavode vodijo redovi, moški ali ženske, ki so se odpovedali svetu in zaradi Boga služijo bolnikom in revežem. Ta služba je često huda. Zanemarjeni so ubožci in mnogokrat udani raznim strastem. Celó materina ljubezen bi opešala v taki službi; samo živa ljubezen do Boga more premagati vse težave. Liberalci in radikalci ne morejo vzgojiti niti jedne usmiljene sestre. Plačani služabniki v imenovanih zavodih se ne morejo vzdržati.

2. Krščanstvo daje v krščanskem zakonu in krščanski rodbini mnogo нравnih sil delavskemu stanu. Delavci so v nevarnosti, da se jim razbijejo vse organske zveze, ki branijo posamnika. Od kraja do kraja se selijo — brez pravega doma; z drugo človeško družbo so malo zvezani. Visé kot kaplja na veji. Krščanska rodbina z milostmi zakramenta sv. zakona zopet vrne delavcu organsko zvezo. Gorjé, če bi rodbino zatrl civilni zakon! — Ubožne razmere vplivajo na delavčevo zdravje in umrljivost, pa tudi na нравno življenje. Čistosti je vedno manj. In nečistost ugonobi kmalu vsak narod. Krščanska rodbina ohranja čiste нравne med delavskim stanom. Kako važno je to ob času, ko vse javno življenje pridiguje nečistost: leposlovje, časopisi, gledišča! Samo očetno in materino srce, vzgojeno v rahlih čustvih krščanskih in utrjeno v krepostih, vzgaja res čist rod. In očetno in materino srce ohranja le cerkev v svojem zakonu, v krščanski rodbini.

V tej rodbini ima vsaka stvar višjo in posebno vrednost. Goldinar, ki ga dá mož

ženi, ni samo denar, ampak tudi znamenje ljubezni in skrbi. Ž njim pridejo v zvezo npravne sile. In ob času bolezni, ali ko ni zaslužka: kakó sijajno se izkaže krščanska rodbina s svojo požrtvovalnostjo in z neizmerno silo svoje ljubezni!

3. Krščanstvo daje delavcu v svojih naukih pravo omiko. Kristijan se zaveda svojih močij in le v krščanskem duhu jih more popolnoma rabiti. Poganstvo ni poznalo človekove vrednosti. Polovica ljudij je bila brez vrednosti; drugi so bili samo državljani. Delavcev s človeškimi pravicami sploh niso poznali. Krščanstvo je pa naučilo ljudi, da ima vsak človek po božji podobi ustvarjeno dušo. Ta resnica je oživila kot blagonosen solnčni žarek na milijone ljudij in jih še oživlja. Božja podoba v človeški duši — tako uči krščanstvo — je za človeka znamenje časti in poročstvo sreče tudi v najhujši zapuščenosti, tudi v skrajnji propalosti. Ta podoba je dragocen biser, zakopan globoko v zemlji. Božji Sin je prišel na zemljo, da ga izkoplje in da povzdigne človeka v božje dete.

Tudi liberalci govoré o človeškem dostojanstvu. A v zmislu materijalizma, panteizma, ateizma je tako govorjenje samo prazno besedičenje brez pomena. S tem, da je dalo krščanstvo človeku nadzemsko dostojanstvo, vzbudilo mu je tudi zavest, da je dolžan razvijati vse svoje moči. V svojem nauku o neumrljivi duši in o vesti je podalo najimenitnejši nagib, da človek prav rabi vse svoje zmožnosti. Lenoba je kristijanu glavni greh. Človek si ne bo nikdar pomagal sam, če se mu po delavskih izobraževalnih društvih priporoča „lastna pomoč“, marveč samo, če se mu vzbudé nagibi, ki premagajo lenobo in zganejo njegove sile. Liberalci in radikalci pa ne poznajo drugega nagiba kakor slast ali pa željo po uživanju. — Kristijan umeva tudi revščino. Razodetje mu tolmači ubožčevo življenje. Delavčevo gibanje je protislovje in vedna uganka, če smo navezani samo na ta svet. Brezverska omika zakoplje delavca v tako protislovje. Krščanski delavec veruje, da si zasluži srečno večnost z delom in trpljenjem, in pozna tudi dušno

bogastvo, ki ga ne ukrade tat in ne sne rja. Delavec se uči iz življenja božjega Sina — delati in trpeti; v svoji veri in v svojem upanju ima zastavo večnega življenja. Krščanstvo mu daje tudi vse potrebne kreposti, da se omika in si olajša svoje razmere: notranjo zadovoljnost, zmernost, varčnost. Ponuja mu veselje pri ženi in otrokih, varuje ga strastij in ga ohranja zdravega in krepkega.

4. Krščanstvo ima naposled neusahljiv vir socijalnih sil. Vsak človek ima dolžnost prav rabiti dušne in telesne moči, mora pa tudi pomagati bližnjemu pri tej rabi in sam iskati pri njem pomoči. To je socijalna, združna stran njegovega življenja. Liberalci mnogo govoré o lastni pomoči in celó trdé, naj delavci ne vzamejo od nikoder podpore, marveč naj le vase zaupajo. To je neumno in v nasprotju z združno idejo samo. — Krščanstvo podpira združno misel. Dasi sedaj ravno to misel oznanjajo možje, ki so se odtujili krščanstvu, vendar bi bilo nespametno, če bi se ne zanimali za to gibanje. Zrak je božji zrak, če ga tudi brezverec diha. Tako je tudi z združnim življenjem; bistveno krščansko je, četudi možje, ki je vzbujajo, ne spoznavajo v tem božje volje in jo često zlorabljajo.

Krščanstvo daje zadrugam višjo moč, da se uspešnejše razvijajo, ker prav ureja ljubezen do samega sebe s svojim ukazom, da moramo ljubiti Boga nad vse in bližnjega kakor same sebe. Kadar se združijo kristijani v krščanskem duhu, ustvarijo notranje živo, krepko telo. Take so bile nekdanje zadruge. Zadruga v krščanskem duhu sklenjene so živi organizmi; zadruge novodobnega liberalstva pa samo mehaniške skupine raznih ljudij v svojo korist. „Bodočnost tega celega gibanja na polju združnosti spada v krščanstvo. Stare krščanske zadruge so podrli in sedaj odstranjajo zadnje kamenčke te veličastne stavbe; zidati pa hočejo na novo. Toda ta stavba je samo revna koč, — zidana na pesek. Krščanstvo mora začeti to stavbo iznova in

s tem vrniti zadrugam delavskih stanov njihov pravi pomen, njihovo pravo moč, njihovo pravo korist.“¹⁾

V korist rokodelskemu stanu se snujejo sedaj rokodelska društva in društva rokodelskih pomočnikov. Obojna so velikega pomena. Za drugo vrsto ima največ zaslug Kolping. Čim bolj raste v njih zadružni krščanski duh, tem uspešnejša bodo.

5. Krščanstvo podpira tudi produktivne zadruge. Te so velikega pomena. Ne vemo, ali bo mogoče vsem delavcem, ali vsaj večini kdaj podati prednosti teh zadrug. Misel pa, na kateri sloné, je vzvišena. Nismo za to, da bi bila država prisiljena skrbeti za potrebni kapital. Težave so ogromne, toda moči, s katerimi giblje krščanstvo človeška srca, morejo pomagati. Vneti kristijani naj polagoma tu in tam poskusijo ustanoviti take zadruge. Morda vstane še mnogo liberalnih Schulze-Delitzschev, predno se prepričajo ubogi delavci, da so goljufani; morda mora svet tudi Lassalleov načrt praktički izkusiti —: a gotovo je, da bo krščanska ideja

¹⁾ To je pisal Ketteler, kakor smo že omenjali, l. 1864. Naš čas nam dokazuje, kako globoko je umeval ta mož socialno vprašanje in njegovo zvezo s krščanstvom.

preživela oboje. Kar imajo produktivne zadruge zdravega na sebi, se dá uresničiti samo s krščanskim duhom. Bog je dovolj močan, da zgane človeška srca tudi na to stran. Davki so dvojni: državni s svojo zunanjo silo, in krščanski s svojo notranjo postavo ljubezni, pri kateri je davkar svobodna volja in vest. Koliko kapitalij je že zbralo krščanstvo revežem v korist! Še jih more. Krščanski misleci naj proučavajo vprašanje produktivnih zadrug. Bog naj pa obudi ljudi, ki bodo zlagali potrebna sredstva. Meni se zdi, da bi bilo komaj kaj bolj krščanskega in Bogu prijetnega, kakor če bi se zbrala zveza ljudij, ki bi delavcem na krščanskem temelju osnovala produktivno zadrugo.

Delavci naj pa spoznajo, da more samo Jezus Kristus, Sin živega Boga, pomagati njihovemu stanu. Odvrnejo naj se od tistih, ki mu hočejo vzeti vero v božanstvo Jezusa Kristusa. To vero pa ohranja čisto in neskaljeno samo katoliška cerkev in ž njo tudi ves neizmerni blagoslov, ki ga je prinesel Kristus na svet.

S tem smo podali svojim bralcem vsebino znamenitega Kettelerjevega dela „Delavsko vprašanje in krščanstvo“. Njegove misli govore same dovolj, in ni nam treba, da bi jih posebej tolmačili. (Dalje.)

Gimnazijska kapela v Kranju.

(Sporočil dr. Fr. Pernè.)

Pred četrst-stoletjem se je mudil naš rojak Janez Čebul († 1898), misijonar v Severni Ameriki, nekaj dnij v Kranju, kjer je deloval kot duhovni pomočnik pred odhodom v novi svet. Nekomu izmed svojih prejšnjih tovarišev je dejal takrat med drugim to-le: „Mnogo sveta sem videl; Avstrija mi je znana in tudi sosedne dežele; prepotoval sem Francosko, Angleško in skoraj vso Severno Ameriko: ali lepšega kraja nisem našel nego je Kranj s svojo okolico.“ — Ako kdo meni,

da je Čebulu narekoval tako besedo le pristranski domoljubni ponos, pomisli naj, da Kranj stoji v sredi doline, katero imenuje glasoviti angleški pisatelj Humphrey Davy v svojih „Memoirs of the life“ (Spomini iz življenja) jedno najkrasnejših v Evropi.

Toda nisem se namenil pisati o naravni lepoti, s katero je obdaril Stvarnik naše mesto in okolico. Častitega bravca hočem opozoriti na neko umetno delo, katero je zvršila človeška roka Stvarniku v čast.

Oltar v gimnazijski kapeli v Kranju.

Naslov tega spisa namreč kaže, kaj imam v mislih.

L. 1897. je prinesel „Dom in svet“ v svoji 20. številki podobo in kratek popis nove gimnazije, ki se zove od 2. grudna l. 1898. naprej „C. kr. cesarja Franca Jožefa gimnazija“. Ker je imela kapela ta čas samo zunanji obod, omenjal sem jo le memogredé, a sedaj, ko je dodelana in za prvo potrebo tudi povoljno okrašena, objavljam tukaj nekaj vrstic o njej v prijazni in hvaležni spomin mnogim njenim dobrotnikom, posebno tistim, ki si je še niso mogli ogledati.

Ko se je snovala gimnazija na sedanjem, od mestnih cerkva precéj oddaljenem prostoru, sprožila se je misel, da bi bilo dobro sezidati tudi posebno dijaško kapelo. Glavno vprašanje je bilo, kako naj uresničimo lepo misel. Na kako gmotno podporo od mestne

občine nismo mogli misliti, ker so bili troški za gimnazijo ogromni. Zato smo izkušali vzbuditi zanimanje za svoje podjetje pri zasebnikih. Nismo se varali. Dobrodelni prispevki so prihajali od raznih strani, in zaupno smo gledali v bodočnost.

L. 1897. se je že dvigala kapela z gimnazijo vred. Stoji na južnem krilu gimnazije nad telovadnico in zavzema prvo in drugo nadstropje. Z dvorišča vodi vanjo poseben vhod po kamenitih stopnicah. Obliko čveterokotnika ima, dolga je 20.60 m, široka 9.70 m in visoka 9 m. — Prostora je torej dovolj za kakih 500 dijakov, za silo tudi za večje število, ker se vzdiguje nad vhodom lep in velik pevski kor.

Notranjščina je jako svetla, ker je na južni strani pet in na severni čvetero po 5 m visokih oken; razven tega razsvetljuje še jedno manjše okno od severa kor in drugo stopnice.

Postavila jo je, kakor vse drugo poslopje, kranjska stavbenadružba.

Stavbeni stroški so znašali 8900 gld., za najpotrebnejšo notranjo opravo smo izdali do sedaj nad 2700 gld., torej vsega že 11.600 gld.

Najprej smo preskrbeli menzo in portatile z dovoljenjem, da smemo obhajati v njej božjo službo začeni s šolskim letom 1897./1898.

Prva sv. maša se je opravila v kapeli dne 26. kimovca l. 1897. za dobrotnike.

Naslednjega leta 1898. je bila dodelana; strop in stranske stene so dobile praznično obleko s preprostim, a vkusnim slikanjem; zapadna stran pa, največji kras, oltar v renesanškem slogu. Izdelan je skrbno in spretno iz hrastovega lesa, bogato pozlačen in polihromiran. Kipi sv. Jožefa, svetega Alojzija in angelov gotovo nič ne zastajajo za tirolskimi izdelki, ki jih opazujemo po nekaterih cer-

kvah. Umetnik, naš rojak gospod Ivan Vurnik iz Radoljice, se je — to se jasno vidi — potrudil, da oltar ni navadno vsakdanje delo.

Oltarna slika „Sedes Sapientiae“ (na strani 233. današnje številke) je prišla izpod čopiča znanega dunajskega mojstra Josipa Kastnerja. Podarila nam jo je neimenovana podpornica in prijateljica šolske mladine. Izvirno delo je. Kaj primernejšega bi težko našli za tak namen.

Opazovalec si brez težave razlaga vso podobo. Mati z božjim detetom v naročju, z desno roko kažoč na tabernakel in na oltar, kjer je med sv. daritvijo bistveno pričujoča božja Modrost. Angel z lilijo in s palmo v roki ti naznanja, kak bodi Marijin častivec in česa sme upati po njeni priprošnji. Poleg sebe ima sv. Devica dve knjigi. Knjiga na desni nosi napis: Scientia divina, na levi: Scientia humana. Obojna vednost naj se goji po naših učilnicah: božja vednost, t. j. naša sv. vera, in človeška vednost. Druga drugi ne nasprotuje, temveč obe sta v najlepšem soglasju med seboj.

Na evangelski strani stoji lična prižnica, narejena po načrtu gosp. Vurnika. Strop

diči 4 m obsežna lepa rozeta, predstavlja joča simbole sedem darov sv. Duha, delo ljubljanskega slikarja gosp. Antona Jebačina.

Tako je nastala in taka je torej hiša božja, namenjena za dijake v Kranju. Do sedaj smo slišali le ugodne sodbe o njej, in izkušnja nam kaže, da ustreza svojemu lepemu namenu.

Na notranji steni, nad stopnicami, blesti se zlat napis, izklesan v marmornato pločo:

DOMUS DEI
IN COMMODO STUDIO SAE
IUVENTUTIS ERECTA ANNO 1897.
SUMPTIBUS † PRINCIPIS EPISCOPI
DOCTORIS BARTHOLOMAEI VIDMAR
ALIORUMQUE BENEFACTORUM.
BENEDICTA DIE 24. OCTOBRIS A. 1898.
A CELSISSIMO AC REVERENDISSIMO
DOMINO DOMINO DOCTORE
ANTONIO BONAVENTURA JEGLIČ,
PRINCIPE EPISCOPO LABACENSI.

Prijaznega bravca vabim, naj si ogleda sam naše lično svetišče, kadar se mu ponudi prilika, da stopi v naše čedno mesto. Prepričal se bo, da velja o njem svetopisemski izrek: „Omnis gloria eius filiae regis ab intus.“

Črtice s potovanja v Afriko.

(Piše Egon Moše.)

(Dalje.)

IV. Južno-afriška republika ali Transvaal.

Ta republika mejí na severu z Limpopo, na jugu z Vaal-sko državo, dalje ima tri četrtine meje z angleškimi kolonijami, le na vshodu meji z Mozambique-om in nekoliko na jugu tudi z oranjsko državo.

Približno 1800 m nad morjem, torej skoro tako visoko, kakor so visoke naše Alpe, leži nedogledna planjava, ki je brez gozdov, a obrasla povsod z bujno travo. Le redkokje vidiš na tej planoti hiše z neznatnim

drevjem. — V njih stanuje Boer s svojo družino; naokoli se pasejo neštete črede ovac, govede in oslov; med travniki se nahajajo tu in tam majhna polja, nasejana s turščico. Skoraj tri četrtine dežele ima to jednolično podobo; dalje proti severu se planjava niža in niža, podnebje je gorkeje nego na jugu, in pred sabo uzreš deželo, bogato in rodovitno, v resnici podobno zemskemu raj. Ta dežela, po kateri potekajo mnoge reke, je rodovitna, da ji menda ni podobne pod solncem. Čeravno zemlja ni obdelana, vendar tu bujno uspevajo bomba-

ževec, kavovec, sladkorovec in različne palme; vse, kar se tu posadi, obrodi stoteren sad. — V daljavi obkrožajo to planoto visoke gore s praveškimi gozdi, kjer so neizcrpni viri premnogih rek.

Pa, kdo stanuje v tej deželi?

Prvotni prebivavci te dežele so Kafiri (Kafer ni pravilno), ki so dosti razumni in civilizovani zamorci. Že pred 200 leti so se naselili na „rtu dobrega upanja“ različni narodi: Holandci, Nemci in francoski Hugonoti; iz teh so se razvili dandanašnji Boeri ali Baueri. Več nego sto let so živeli ti narodi v medsebojnem miru; šele, ko so vladarji l. 1815. Angležem pripoznali kapsko kolonijo in pa oblast nad tamošnjimi Buri, začel se je med narodnostmi prepir.

Buri so se izselili iz dežele. Po krvavih in junaških bojih so se naselili v Natal-u ter ustanovili ondi republiko. Toda Angleži niso bili zadovoljni, da so odpustili Bure tako z lahka; že leta 1843. so razglasili, da je Natal angleška kolonija.

Hoté ali nehoté so Buri ostavili novo bivališče ter se pomaknili naprej. Tačas so si prisvojili deželo med rekama Oranjem in Vaalom — sedaj Oranje-državo. L. 1854. sta obe državi proglasili, da sta od Anglije popolnoma neodvisni.

Angleška vendar ni mirovala ter je ne-prestano hujskala zamorska plemena, naj se upró Burom. Ko so si Buri po mnogih krvavih bitkah podjarmili Kafire, so Angleži l. 1877. proglasili „Transvaal“ za angleško kolonijo.

Pa kratko, le tri leta je trajalo angleško nasilje. L. 1880. so se uprli Buri ter junaško premagali Angleže. Od tedaj je prenehala angleška oblast v tej deželi. Večkrat so še sicer poskušali Angleži svojo moč, tako n. pr. je pred tremi leti Jameson izkušal podjarmiti Johannesburg; pa je bil premagan in ujet. Pred dvajsetimi leti še Transvaal-republika ni bila civilizovana, lahko bi jo imenovali pravo kmetiško državo. Danes je izmed najbolj civilizovanih dežel v Afriki in ima mesta, s katerimi bi se lahko ponašala tudi Evropa.

Ta izredni napredek transvaalske republike izvira le iz jedne ugodnosti: dežela je prebogata najrazličnejših rudnin.

Splošno je pa ta dežela v vsakem oziru blagoslovljena. Zemlja je rodovitna, da malo-kje tako. — Na širni planjavi raste in uspeva vsako žito, vsako drevo kaže ti hitro in bujno rast. — Najlepša in najrodovitnejša je dežela na severu. Toda ne bujna rast rastlin, ne rodovitnost zemlje nista privabili tujcev, da so pozidali todi lepa mesta, — privabilo jih je blesteče zlato.

Bogate vire zlata, pač največje na svetu, so odkrili l. 1888. v Witwatersrandu. — Že poprej se je na mnogih krajih v deželi dobivalo zlato; vendar so ti novi viri prekosili vse ostale. Tekom deset let je nastalo ondi, kjer je stalo poprej le nekoliko ubožnih koč, velikansko mesto s krasnimi palačami. — To mesto se lahko primerja z najlepšimi in najživejšimi evropskimi mesti. Kakih 82 kilometrov daleč ne vidiš drugega kakor same stope za rudo; vmes so delavske hiše in uradniška poslopja nadzornikov. Lansko leto je postala ta republika, kar je bilo pričakovati, prva dežela, v kateri se dobiva največ zlata na svetu. Vrednost zlata l. 1885. je bila 120.000 gld. a. v., dočim je v zadnjem letu dosegla najvišjo vsoto 51,600.000 gld.

Pač je ta dežela najbogatejša, kar se tiče rudnin, ki se tu nahajajo. Ni je skoro rude, ki bi se ne dobivala v Transvaalu, in vedno prihajajo poročila, da se je nekje zopet odprl nov rudokop.

Glavni dobiček prihaja seveda iz zlatih rudokopov; vendar je tudi toliko drugih porabljenih rud in to v taki množini, da bi se jako dobro izplačalo, ko bi se tudi ozirali na druge rudnine.

Naj le naštejemo razne tukajšnje rudnine: zlato, srebro, živo srebro, baker, železo, svinec, cink, antimon, krom. Razven tega še premog, grafit, žveplo, solitar, azbest, petrolej, rubini in demanti.

Od vseh teh rud se pa koplje samo zlato, premog in bore malo srebra. Ker je premogov rudokop itak že znana reč, naj nekoliko povem o zlatih rudokopih.

Prvi je odkril zlato v Transvaalu neki Marais l. 1854. Bilo je to takozvano alluvijalno zlato, zlato, katero se najde v majhnih ali večjih kosih v pesku rek in potokov, ki so tukaj po zimi skoro popolnoma suhi.

Takratna vlada pa je prepovedala vsako kopanje zlata iz strahu, da ne bi prišlo preveč tujcev v deželo. Našlo pa se je več in več zlata, in naposled je bila vlada l. 1868. vendar primorana preklicati omenjeno prepoved.

L. 1873. se je začelo kopanje na alluvijalno zlato v okraju Lijdenburg, in tu se je našlo v teku dveh let za dva in pol milijonov goldinarjev zlata. Privabilo je to seveda mnogo podjetnih mož v deželo, kateri so povsod po zlatu iskali, in tako se je l. 1884. našlo zlato v veliki množini v dolini De Kaap blizu portugalske meje. A to zlato se ni našlo kot alluvijalno, temveč je bilo v kamenju razdeljeno v včasih mikroskopskih množinah. Treba je bilo stop, ki so kamenje drobile, treba je bilo rovov in pravih rudokopov za pridobivanje rud. Ustano-

vilo se je v kratkem času veliko število delniških družb, izmed katerih je najbolj uspevala družba, ki je obdelovala „Sheba“-rudokop. Deleži, ki so imeli vrednost jednega funta šterlinga (12 gld.), dvignili so se na 20, 30, 50, da, celo na 90 funtov šterlingov.

Nastalo je v bližini teh rudokopov mesto Barberton, ki je v kratkem štelo 5000 prebivavcev, nastale so tam banke, hôteli in vse, česar potrebuje Evropec za dobro življenje.

A ravno tako hitro, kakor je vse to nastalo, je zopet vse propadlo, zakaj razven „Sheba“-družbe, ki ima še danes lepe dobičke, je ostalo le malo družb.

L. 1885. se je našlo zlato na takozvanem Witwatersrandu, ki je središče zlatokopa in ki je sedaj na celem svetu najbogatejši zlati rudokop. Po slabih poskusih, ki so jih naredili v okolici Barbertona, bili so tu bolj previdni in vsled tega je bil tudi uspeh jako sijajen.

To je v kratkem zgodovina zlatokopov v Transvaalu. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Šola v boju proti pijančevanju. (Po spisu: „Wie kann durch die Schule dem zur Unsitte gewordenen Missbrauche geistiger Getränke entgegen gewirkt werden? Preisgekrönte Studie von Victor v. Krauss.“) Z dovoljenjem društva „Oesterr. Verein gegen Trunksucht“ prosto poslovenil Fr. G. Cena 60 vin. V Pulju. Tiskala „Narodna Tiskarna“ A. Gabršček. 1898. 8°. Str. 39. — Čeprav ta knjižica ni izvirna, vendar želimo iskreno, da bi jo z vso pozornostjo sprejeli tisti, katerim je kakorkoli možno delovati zoper kugo alkoholsko. Naš pisatelj in prelagatelj se obračata v prvi vrsti do učiteljev. In prav je tako. V šoli je treba začeti, in sicer odločno, namenoma, dosledno! Saj je tudi znano, da brezvestni stariši že male otroke ne samo poznajo, ampak celo napajajo z žganjem. Dan na dan se čujejo tožbe, da se po nekaterih krajih čim dalje bolj širi žganjepitje. Tvarina naše knjižice je sicer majhna, a vse je krepko in temeljito, dobro urejeno, podprto z dokazi iz statistike. V prvi vrsti poučuje

delce učitelja, pa se obrača tudi do drugih organov, ki imajo opraviti s šolo. Jezik je pravilen (razven malenkostij), pisava prav lahka in umevna. Zato želimo, da bi se knjižica kar se dá razširila po Slovenskem. S.

Nove lourške šmarnice. Francoski spisal Henrik Lasserre. Z dovoljenjem pisateljevim poslovenil Janez Godec, kapelan. Ljubljana, 1899. Tiskala Katoliška Tiskarna v Ljubljani. 12°. Str. 300. Cena v pol usnju 90 kr., v usnju 1 gld., v usnju z zlato obrezo 1 gld. 20. (Po pošti 5 kr. več.) „Nove“ lourške šmarnice se imenujejo te-le zato, ker je jednake že izdal gospod Fr. Marešič. A tudi te bo pobožno občinstvo sprejelo rado, ker so po tvarini, obsegu in obliki prav pripravne za Marijino pobožnost. Prelagatelj nam je kot pisatelj „Vintgarja“ dobro znan. Torej naj utrjuje knjižica v srcih Slovencev zaupanje do blažene Device.

Pobožni otrok. Vsakdanje molitve in pesmi. J. S., katehet. V Ljubljani, 1898. Založila „Narodna šola“ v Ljubljani. Tiskala Katoliška Tiskarna. 24°. Str. 134. Cena kartoniranemu izvodu 15 kr., v platno

vezanemu 20 kr. Dobiva se pri „Narodni šoli“. — Knjižica ima navadne molitve in nekaj pesmic in je za mladino jako porabna. Ne umevamo pa, zakaj ni izdajatelj sprejel tiste oblike treh božjih čednostij, katero ima novi katekizem. V jeziku bi bilo treba bolj gledati na slovnično pravilnost. Naj bi se ta izdaja kmalu razprodala in pri novi naj se ozira gospod izdajatelj na našo opazko. *L.*

Praktisches Lehrbuch der slovenischen Sprache für den Selbstunterricht. Von Dr. Karl Pečnik. Zweite Auflage. Wien, Pest, Leipzig. A. Hartleben's Verlag. 8°. Str. 190. Cena 1 gld. 10 kr. — Knjižica ima hvalevredni namen, olajšati Nemcem učenje slovenskega jezika. „Dom in svet“ je že ocenjal knjižico ob prvi izdaji; ker je druga izdaja neizpremenjena, tudi ni mnogo pripomniti o knjigi. Vendar želimo, da bi gospod pisatelj v bodoči izdaji popravil nekatere malenkostne nedostatke. Nekaterih besed namreč ne rabimo v živem književnem jeziku, n. pr. dovršilni in nedovršilni glagoli (namestu dovršni in nedovršni glagoli) ostrec, težec (ostrivec, teživec), droz (drozg ali drozd) itd. Dvoumno se nam zdi: Marljivi dijaki se hvalijo = fleissige Studenten werden gelobt? — Gospod pisatelj tudi navaja, da ima slovenski jezik sedem sklonov, a že ob koncu istega paragrafa trdi, da se zvalnik lahko popolnoma izpusti, ker ga več ne rabimo! Pravilna oblika za sam. oko v množini je oči, ne: očesa, če namreč mislimo živo živalsko ali človeško oko. — Sicer je pa delce skrbno urejeno in dela čast gospodu pisatelju. *P.*

Hrvaška književnost.

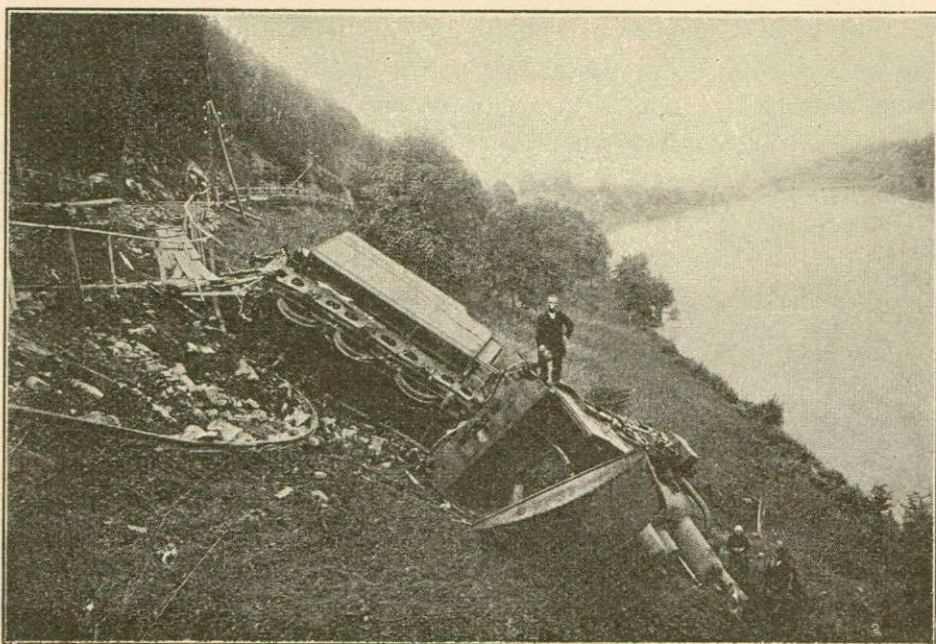
Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Napisao ju Vjekoslav Klaić, javni redov. profesor obće povjestnice na kr. sveučilištu Franje Josipa I. Svezak I. Prvo doba: vladanje knezova in kraljeva hrvatske krvi (641 do 1102). Drugo doba: vladanje kraljeva Arpadovića (1102—1301). Sa 121 ilustracijom. 1899. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. Cena 3 gld. — Prvo in obširno sestavno napisano zgodovino hrvaškega naroda je izdala „Matica Hrvatska“ v dveh zvezkih l. 1879. in 1882. Napisal jo je vseučiliški profesor Tadej Smičiklas. Kako rad je prebiral hrvaški narod to domorodno knjigo, vidi se po tem, da je že davno razprodana in da je ne dobiš niti v antikvarijatnih bukvarnah, četudi je bila tiskana v več tisoč komadih. Čim dalje bolj smo čutili potrebo, da se izda iznova ta zgodovina, kar je pisatelj sam izprevidel ter se odločil za to, toda tako da izda delo v novejši obliki. Za tak posel pa je treba mnogo časa, in delo je zaostalo.

Med tem pa se je odločil profesor Vekoslav Klaić, da objavi obširno hrvaško zgodovino v

štirih zvezkih z obilnimi slikami in zemljevidi. Vsakega Hrvata je to podjetje silno razveselilo, ker vsakdo je prepričan, da dobimo iz peresa profesorja Klaića le novo izborno delo njegove neumorne delavnosti. Če je kdo sposoben, sposoben je gotovo prof. Klaić, da napiše za Hrvate kritično zgodovino. Zraven Smičiklasa gotovo ni marljivejšega preiskovavca zgodovinskih virov od prof. Klaića. Poleg tega pa ima prof. Klaić poseben dar invencije in krasnega sloga, kar je za zgodovinarja neobhodno potrebno, da se mu dela radačitajo. A kar diči vsa dela tega učenjaka, je še posebno to, da jih oživlja vkljub vsej njegovi strogi kritičnosti pravi narodni duh in navdušenje za hrvaško stvar, kar je ravno za današnjo dobo neobhodno potrebno. Saj so se našli med samimi Hrvati ljudje, ki so zanimali vsako narodno prošlost Hrvaške, tajili narodne kralje in vsako samostalnost hrvaškega naroda. Prof. Klaić se je potrudil, da je zbral najvažnejše vire za hrvaško zgodovino, knjigarna Hartmanova jih je izdala kot priloge v tekstu knjige, na kraju pa je dodal pisatelj še transskripcijo njihovo. V tej knjigi so se za občinstvo prvokrat objavile najstarejše zgodovinske listine, ki se hranijo v deželni arhivu v Zagrebu in takih je nekoliko tudi še od vladarjev narodne dinastije. Najstarejša taka listina je od l. 969. Posebno so važne listine kralja Krešimira Velikega od l. 1067. in 1071., pa Zvonimira od l. 1076—1078. ter Štefana II. od l. 1088. Listin iz dobe Arpadovičev, ki se hranijo v Zagrebu, ne omenjamo, ker jih je vrlo mnogo, a vse dokazujejo državno samostalnost Hrvaške. Prof. Klaić se je ozrl pa tudi na kulturne odnose hrvaškega naroda one dobe ter objavil mnogo slik posebno iz graditeljstva. Sedaj ne bo mogoče protivnikom Hrvaške nedostojno pisati niti govoriti o hrvaški prošlosti, prof. Klaić jim je izbil s svojo zgodovino za vselej orožje iz rok. Tako bo imel sedaj vsak domoljubni Hrvat stalno podlago, na kateri bo mogel braniti čast svojega naroda. In že to je velika zasluga Klaićevega za hrvaški narod, kateremu je priredil tako zgodovinsko znamenito delo.

V prvem zvezku obdeluje učeni zgodovinar dobo od l. 641.—1301. in začenja s krasnim uvodom, v katerem se vidi opisana v mali sliki vsaka doba hrvaške zgodovine in narodne borbe, sedaj srečne, sedaj nesrečne; toda pisatelj pové tudi resnico, če ravno ni vselej ugodna. Po uvodu razpravlja zgodovinar ob kratkem literaturo in najvažnejše zgodovinske pisatelje. Posebno krasno je napisan življenjepis in delovanje Ivana Lucića (roj. v Trogiru v početku XVII. veka, umrl. v Rimu 1679), tega hrvaškega Herodota, pri katerem se nahaja ogromen zaklad za hrvaško zgodovino.

Naslednji odsek se začenja z zgodovino Dalmacije in Panonije pred prihodom Hrvatov. Govori o Ilirih in njih borbah z Rimljani, o rimski dobi, o hudih borbah za napadov barbarskih, dočim se v

Železnična nesreča pri Vuzenici
dné 17. rožnika l. 1898.

drugem odseku razpravlja o stalni naselitvi Hrvatov v te pokrajine pod vodstvom petero bratov in dveh sester. Po Prokopiju, Mauriciju, Konstantinu Porfirogenetu in drugih virih pripoveduje pisatelj o kulturnih odnošajih pri Slovanih sploh, a pri Hrvatih posebej, kolikor se sploh ta loči od one. Zanimivo je, kako misli profesor Klaić o Samovi državi: trdi namreč, da je Samo vladal plemenu Hrvatov. Ta trditev se naslanja na zanimivo in temeljito njegovo razpravo „Ime Hrvat“, katera je izšla pred nedavnim. Nečemo oporekati učenemu zgodovinarju, vendar pa ni prav verjetno, da je bilo pleme hrvaško takrat tako jako, da bi bilo naseljeno po vseh krajih Samove države, katera se je po njegovi trditvi širila po celem današnjem Češkem, Moravskem, Gališkem in po alpskih deželah, posebno po Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Potem se opisujejo vse županije hrvaške na severu in jugu po Hrvatih zavzetega prostora. Počasi se širi med Hrvati tudi luč zapadne prosvete, dobé posebnega papeževega poslanca, da jih pokrsti, in sicer — prve med Slovani.

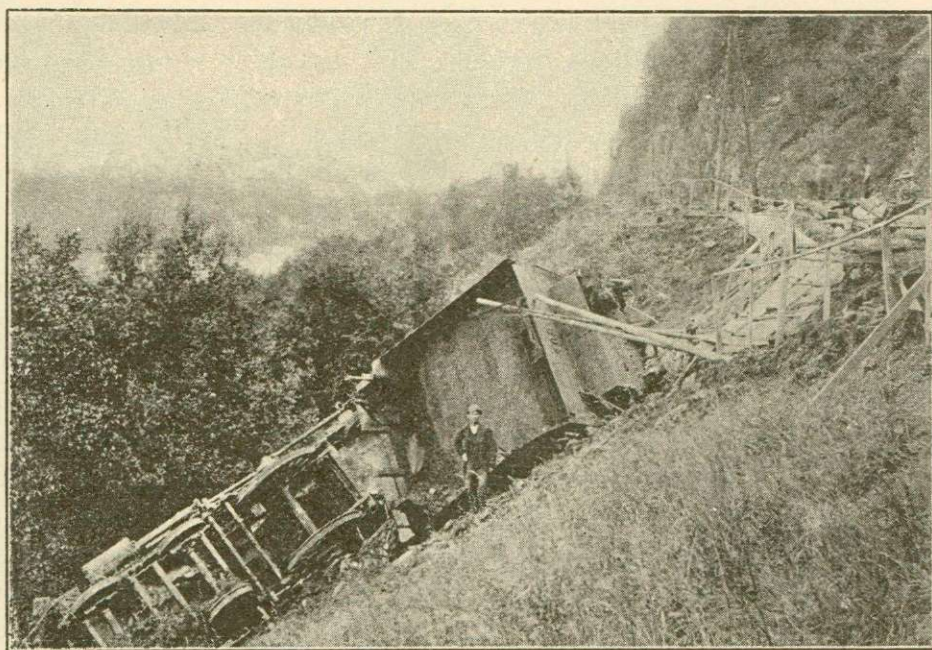
Frankovska doba je zanimivo opisana, vendar pa se ne razlikuje opis mnogo od Smičiklasovega. Prav pesniški je opisana borba Ljudevita Posavskega s Franki in njegov propad vsled izdajstva kneza Borne. Z Ljudevitom Posavskim je padla tudi Posavska Hrvaška; zemlja je združena s furlansko markgrofijo. Sedaj nastopi v zgodovini

Bela Hrvaška (Dalmacija) kot matica zemlje, a na čelu vladarji Vladislav in Mojslav, Trpimir in Domogoj. Za to dobo je imel pisatelj malo virov, vendar jo je razjasnil popolnoma in posebno še delovanje sv. Cirila in Metoda po Hrvaškem.

Od prvega kralja hrvaškega Tomislava (924) pa do vlade Arpadovičev (1102) je mogel porabiti pisatelj več virov in posebno mnogo in temeljitih razprav pokojnega dr. Račkega, zato je doba narodne dinastije prvikrat prav natančno opisana. O Tomislavu in Petru Krešimiru piše učeni zgodovinar z velikim ponosom: saj sta pa tudi bila oba vladarja brez dvoma največja hrvaška kralja. Ta ponos se še posebno opaža radi tega, ker je izza te

sijajne dobe hrvaške zgodovine moral pisatelj omeniti pad narodne dinastije zbok domačega izdajstva. Z ostro besedo kritikuje pisatelj ravnanje onih hrvaških velikašev, ki so se zbrali okoli novega kralja tuje krvi, pa hoteli preliti celó kri za tujca, niso se pa marali okleniti narodnega kralja Petra Svačića.

Po kratkem odseku na koncu te perijode o državnih uredbah in o razvitku krščanske cerkve na Hrvaškem po raziskavanju dr. Račkega se nadaljuje arpadovska doba (1102—1301). Doslej te dobe ni še nobeden tako obširno opisal kakor profesor Klaić. Vendar pa ta doba vkljub Klaićeve duhoviti pisavi ni zanimiva, saj je znano, da so bili Arpadoviči sploh slabi vladarji in da je Hrvaška pod njihovo vlado pretrpela mnogo hudega. Najlepši je iz cele

Železnična nesreča pri Vuzenici
dné 17. rožnika l. 1898.

te dobe odsek, ki govori o bibrirskem knezu Pavlu I., zato, ker je to dobo profesor Klaić posebno natanko proučil in ker je Pavel pravi narodni hrvaški knez.

Pametno je uredil pisatelj, da je vse priloge in dokaze razven listin in slik dodal na kraju knjige, da bravca ne motijo citati v tekstu. Knjiga je pravi kras za vsakega domoljubnega Hrvata, zato se nadejamo, da bo kmalu razprodana. Marljivemu zgodovinarju pa želimo trdnega zdravja, da dovrši kmalu še ostale tri zvezke tega krasnega dela. *Ž. Steklasa.*

Ruska književnost.

Dné 26. vel. travna tega leta bo sto let od rojstva največjega ruskega pesnika Aleksandra Sergejeviča Puškina. Rusi hočejo ta dan obhajati z velikimi slavnostmi. Puškin, dasi po materi ni bil Rus, je vendar po očetu in po duhu pravi Rus in prvi narodni ruski pesnik, pa tudi jeden izmed prvih pesnikov tega stoletja v Evropi. Ves ruski narod, oficijelni in privatni, akademije, vseučilišča, šole, društva se trudijo za dostojno proslavo. Izdali bodo ob tej priliki tudi vsa dela pesnikova, sijajno in ilustrirano, kakor tudi jako ceno.

L. N. Tolstoj je napisal novo povest iz sedanjega ruskega življenja z naslovom „Voskresenje“. To povest slavnega pisatelja bo ilustroval umetnik Pasternak, kateri je osebno bil pri grofu Tolstem v Jasni Poljani in se ž njim samim dogovoril. Po velikosti bo ta povest največje delo za znanima povestma „Vojna i mir“ in „Ana Karenina“. Izhajala bo v petrograjskem književnem listu „Njivi“.

Povest torej ni še znana širšim krogom in se še ne more o njej nič reči; uredništvo samo oznanja, da ta povest po globokosti mislij in realizmu opazovanja ne zaostaja za njegovimi drugimi deli. Omenjamo še, da bo ta povest izhajala tudi v hrvaškem prevodu, kakor bodo posamezne številke „Njive“ dohajale, v nakladi vseučiliščne knjigarne F. R. Auerja.

Stari antagonizem med Malorusi in Velikorusi se je zopet vnel. Povod temu je dal dr. Ivan Franko s svojim člankom o maloruski (rusinski) literaturi v praškem časopisu „Slovansky Přechled“. Ker je dr. Ivan Franko mlad, nadarjen in jeden izmed prvih in najplodnejših pisateljev rusinskih, se bo težko dal odvrniti od svojega nazora. V tem spisu popisuje ukrajinsko-malorusko književnost preteklih sto let in dokazuje, da so Malorusi od davna imeli svojo književnost in narodopisno samostalnost, našteva maloruske pisatelje in delavce na prosvetnem polju.

Temu nasproti je vstal Velikorus, profesor slavistike na kijevskem vseučilišču T. D. Florinskij. V nekem kijevskem listu pobija dr. Franka, češ da Malorusi nimajo narodopisne samostalnosti, ker so le del ruskega naroda, in jezik je jeden sam ruski jezik. Maloruščina je samo dijalekt ruskega književnega jezika, kakor kajkavski hrvaškega. Florinskij dolži štiri milijone avstrijskih Malorusov separatizma, dočim se je 15 milijonov Malorusov v Rusiji že čisto asimiliralo Velikorusom. O tem ne moremo izražati svoje misli, dovolj je, da smo vestno poročali. *V. Bučar.*

Razne stvari.

Nezgoda na železnici.

Nobeno leto se ni toliko vlakov ponesrečilo, kakor lansko leto. Skoro vsak teden so prinesli časopisi nemilo novico o kaki nezgodi. Tudi na slovenski zemlji smo doživeli take žalostne pojave. Tu naj omenimo, kar se je zgodilo blizu Vuzenice v marenberškem okraju dné 17. rožnika lanskega leta. (Glej sliko na str. 254.)

Proti polu peti uri zjutraj pridrdra brzovlak po dravski dolini od Maribora proti Koroškemu. Ko se vlak približa vuzeniškemu trgu, zagleda lokomotivni vodja, da se kakih deset metrov pred njim popelja precej veliki plaz čez železno cesto. Kaj sedaj storiti?

Vodja hitro izpusti nasprotni sopar, zavre kolesa, toda vlaka tako hitro ni mogel ustaviti. Kolesa so tekla čez plaz, ki je ležal na cesti, in izgubila železno progo; najhujša nevarnost je pretila.

Še kakih trideset korakov je ostal vlak na železni cesti, pa le tako, da so se kolesa mesto po železu brusila po zemlji. Najedenkrat se prva dva voza (peč) obrneta z železne ceste navzdol proti Dravi, ki teče blizu železne proge. Lokomotivni vodja zavpije svojemu tovarišu: „Sedaj sva v Dravi!“ Ko to izgovori, se parni stroj prevrže na suhem, in vodja skoči s svojim tovarišem iznad stroja. Bila sta rešena!

Kaj pa je bilo s popotniki? Ti so seveda čutili, ko je vlak prišel s tira. Jeden izmed popotnikov je hotel hitro pogledati skoz odprto okno, kaj se je zgodilo. Pa ob tej priči ga vrže neka moč skozi okno navzdol proti Dravi. Ležé na trati je gledal, kako se je vlak zverženo naprej pomikal. Šipe so pokale, stene posameznih voz so se udirale, vozovi razven prvih dveh so sicer ostali na železni cesti, pa vsak je visel drugače. Ljudje v njih so izkušali

pri vratih ven, pa se ni dalo odpreti. Nekateri so pri oknih venkaj lezli. Skoraj sama imenitna gospoda je bila v vlaku: pa kaj v takem hipu imenitnost pomaga!

V okolici so ljudje zapazili, kaj se je zgodilo. Iz Mute se je hitro pripeljal zdravnik, da je ranjencem pomagal. Nekateri trške gospe so dale platna in potrebnih stvari, da bi se ponesrečenim rane obvezale. Žalostno je bilo gledati, kako vsi blede, splaseni tujci izstopajo iz porušenega vlaka. Le jedna sama gospa je bila krvava na obrazu, drugim pa se ni nič hudega zgodilo, dasi so bili v veliki nevarnosti. Sreča je bila, da se vozovi niso popolnoma potrupali; sreča je bila, da sta se samo prva dva voza obrnila navzdol in se odtrgala od ostalih; posebna sreča pa je bila, da je lokomotivni vodja ostal vedno samosvest, da je na vse mogoče načine v kratkem času zaviral vlakov hitri tek. Zakaj drugače bi bil celi vlak utonil v Dravskih valovih. Da se vse to ni zgodilo, bila je res velika sreča pri vsej drugi nesreči.

III. Glasbeni večer, katerega so priredili učitelji „Glasbene Matice“ (6. mal. travna t. l.), se je vsekako dobro posrečil. Občinstva ni bilo ravno veliko, a vsakdo je ostavljal čitalniško dvorano vidno zadovoljen. Obilo hvale si je pridobila pevka gospa Mira Dev za gracijozno pesem: „Lahko noč!“ V obče pa moramo reči, da so i ostali umetniki častno in hvalno dopolnili svoje naloge, namreč: gg. Josip Vedral, violonist; Julij Junek, čelist; Josip Procházka, pijanist; dr. Pavel Drachsler (za vijolino) in Pavel Lozar (za vijolo).

Narodno blago.

Narekovanje za umrlo materjo.

(Zapisal v Drašičih med Belimi Kranjci J. Barlè.)

Ni še dolgo od tega, kar so v Beli Krajini, kakor še sedaj po nekaterih krajih na Hrvaškem, po Bosni in Hercegovini, narekovali za umrlimi. Narekovele so navadno starejše žene, katere so za to tudi dobile neko nagrado. Ko sem l. 1890. nabiral v Drašičih (župniji metliški) narodno blago, povedala mi je tedaj 73 let stara Ana Kozjan, kako so pred leti v Drašičih narekovali. Narekovala je tako-le za umrlo materjo:

„Jojli mama, mila majčice, kam grete od mene na dalke pote, na dalke pote nespovratljive.¹⁾ Iz črne gori v ravno pole, saj čete tam najt' tri hladne

¹⁾ Kadar so narekovele, pristavile so večkrat: „joj mama joj“ in podobne pristavke, izraze žalosti; tedaj bi se prvi stavek tako-le glasil: „Jojli mama, mila majčice, kam grete od mene, joj mama joj, na dalke pote nespovratljive, joj mama joj, oj na dalke pote, joj mama joj!“

zdence. Kada pridete k prvemu zdenci, ne pite mi vi une (one) vodi, od une vodice glavica boli. Kada pridete k drugemu zdenci, ne pite mi vi une vodi, od une vodice srdašce boli. Kada pridete k tretjemu zdenci, ne pite mi vi une vodi, una vodica je nespovratljiva. Jojli mama, mila majčice, saj čete tam najt' tri kola ljudi, oni vas bodo iz dalek poznali. V prvem koli so mila majčica in dragi čačko (oče), oni vas bodo iz dalek poznali in vas bodo tam maj (med) se zvali. — „Hod'te vi, hod'te k nam kola igrat (plesat)!“ — Nute jim se lipo pričajte: — „Ne grem ja, ne grem k vam kola igrat, zakaj (ker) sem jako trudna i nevoljna. Duma (doma) sem pustila drobno dečico, oni so za me tužni i žalostni!“ — Hitite maj njih kito bárovo (borovo). Dokle se bodo za njo jagmili (tekmovali, kdo jo dobi), saj čete ta čas dalek dojtí. V drugem koli so ti srednji ljudi (prijatelji in znanci). Oni vas bodo maj se zvali: „Hod'te vi, hod'te k nam kola igrat!“ — Pokle jim se lipo odrečte: — „Ne grem ja, ne grem k vam kola igrat, zakaj sem jako tužna i žalostna!“ — Tretje kolo je teh mladih ljudi, v njem čete najt' dečico svojo. Saj vas bojo lipo prašali: — „Hod'te vi, hod'te k nam kola igrat!“ — Nute jim se vi lipo zahvalite: — „Ne grem ja, ne grem k vam kola igrat, zakaj sem jako tužna i žalostna!“ — Kada zamažete to belo ruho (obleko), pošljite vi to belo ruho po drobni tici lastavičici, saj vam ga ne bomo oprali v hladni vodici, neg' vam ga bomo oprali v gorkih (grenkih) suzicah. Saj ga ne bomo sušili na hladnem veterci, neg' vam ga bomo sušili na srci svojem. Jojli mama, náredno (lepo, spretno) íme, koga bom ja rada imela? Druge čerkice bodo imele mile majčice, ja vas pa ne bom nikir videla. Jojli mama, mila majčice, joj mama joj!“

To narekovanje je izvestno zelo staro, ima mnogo bajeslovne primesi, pa tudi pesniškega duha. Dobro bi bilo, ko bi se našel kdo, kateri bi je nekoliko objasn timer.

Naše slike.

Prva slika v poslednji številki (str. 193) nam pred-očuje izumitelja fotografije Daguerrea (1789—1851). Pač moramo zraven njega imenovati tudi Niépcea, zakaj oba skupaj sta poskušala dolgo, dokler nista pripravila svetlobe, da jima je delala na ploče podobne. Priprava za svetlopis na kovinske ploče se imenuje „daguerreotyp“. — „*Pogled v bodočnost*“ (str. 201.). Znana je bajna vera našega naroda, da more deklica, zroča v bistri vodi svojo podobo (n. pr. na sveti večer o polnoči), videti tudi svojega ženina. Tudi na naši sliki zre deklica svojo sliko v bistri vodi, a zre tudi, ko jo objema koščena smrt. Zares vse hvale vredna je ta izvirna misel našega mladega umetnika. — Slike v današnji številki so že dovolj pojasnjene v spisih.

Pogovori.

Gčna. *M. S.* Škoda za lepe sanje, da so Vam izginile, in pa tudi za „cvetko zlato, ki jo je Vam dal angel“. Pojete namreč:

„O cvetica ti nebeška,
kam si izginila sedaj?
Ni več sena — ni cvetlice:
Angel vse nazaj mi daj!“

Saj Vam angel ni vzel —, ampak šele dal! Zdi se nam, da ste preslabo varovali svojo zlato cvetko, ki je na vsakem peresu imela ime: „poezija“. Nič za to! Brez nje bodele drugače tudi „razvedrili si srce“, ker domišljijo imate precej živahno, besede na izbero. Kaj, ko bi se poskusili v prozi? Nam bi ustregli prav zelo, če nam kaj dobrega pošljete, in list naš bo, če pogodite dobro in pravo, nesel Vaše ime v dežel kot pisateljice, če ne kot pesnice. Pogum velja.

Gosp. *Radivoj*. Kajpak, da je to lepa in poetiška misel: gledati v nedolžno srce. In nič ni čudno, če se Vam je vnelo srce ob takem pogledu in ste zapeli pesem: „Nedolžno srce“. Pa kakor je srce nedolžno, tako je tudi Vaša pesem o njem. In Vi hočete imeti sodbo iz te pesmice o svoji „pesniški zmožnosti“! Hentaj, to ni lahka stvar, trdno in veljavno iz take drobne „pesmice“ povzeti sodbo o pesnikovi zmožnosti! A ker že mora tako biti, izjavljamo, da kažete tudi Vi dobro srce, vneto za lepoto in pripravno za čista čustva. Ako Vam je Bog položil v srce še pravi pesniški dar, treba Vam je samo še, da se učite o poeziji, o besedi, o slovnicu, o meri, rimi in na kar se v pesništvu še pazi. Ako bo vse to, no! potem bodele izvrsten pesnik. Brez potú, ni medú, saj Vam je znan, kaj ne, ta pogovor? Ako torej želite pomnožiti naše slovstvo z uma Svojega dobrimi izdelki, tedaj le na delo! Truda se ne plašite! S prijateljskim pozdravom Vam želimo obilnega uspeha za obilni trud.

Gosp. *?*: „Ptičku po zimi.“ Koliko praznih besedij! Pa tako tolažite ubogo tičico po zimi, ko „čivka tako tožno in se trudi z glasom kaj otožnim znaniti, kaj ji drobno srce želi“ itd.! Jesti nima revišče, ker „hrib in plan pokriva beli sneg in ne vé, hrana

kje se bo dobila, ker gladen skakaš med vejevjem smrek“. Dajte, natrosite ji kaj piče: prosa, konoplja in kaj drugega, ne pa da ji prav brez potrebe „delate sline“, češ, „prišla bo spomlad zelena... napajal bo te Vesne krasne slaj“. In blagrujete: „Oj blagor ti! Ne bo ti nikdar znano, Kako veliko da je to gorje, Imeti v srcu neceljivo rano, Ki noč in dan je trga, peče, žge.“ Hu! ob tem trganju in pečenju in žganju... kaj, če bo se srce — prismodilo!... Pamet, pamet, mladi prijatelj, pa bodite usmiljeni do živalc in do — Sebe!

Gosp. *Čičikov* v *K.* „Kaj pa je tebe treba bilo?“ pravite, da bomo popraševali, ko prejmemo Vaše pismo. Motite se: Ljub nam je vsak poskus dobrohotečega prijatelja, ki se hoče ukvarjati s pesništvom; „dobrohotečega“ pravimo, t. j. takega, ki se ne igra samo za kratek čas, ali da bi uganjal šalo, temveč mu je pesništvo resno delo, ker je delo za — umetnost. Zakaj bi se torej ne veselili, če nam prihaja obilno poskusov iz mladih peres? Četudi ni vse dobro in toliko zrelo, da bi se tiskalo v list, vendar je vsak poskus vsaj toliko vreden, da izpregovorimo par besedij o njem. Ne odbijati, privabljeni nam je volja. In če pride morda kaka pikra beseda vmes, dobrohotečemu znancu ne bo škodila, temveč ga bo vspodbodila, opozorila na napake ali ga vsaj pripravila do tega, da se bo koristneje ukvarjal z drugim delom. In zato smo zadovoljno prejeli i Vaše „pesni v blagohoten pregled in pravo oceno“ — kakor ste izrazili Svojo željo. No: „ledine naše poezije“ več orati treba ni, kakor je mogel reči kdaj Prešeren. Vzgle-dov na tem polju, in sicer prav dobrih in lepih, imamo sedaj že obilo. Le potruditi se je treba, da jih začetniki prebirajo, proučujejo in po teh vzgledih se izobražajo, seve, če imajo za to tudi dar od rojstva. In dar imate, to Vam moramo častitajoč priznati. Lahko rečemo: malo naših pesnikov-začetnikov nas je tako lahko prepričalo o svoji resnični pesniški zmožnosti, kakor so nas Vaši proizvodi. Lep jezik, gladka beseda, pesniške misli, lahek polet: to so lastnosti, ki v obili meri dičijo te pesni. In vendar

Vam ne moremo izpolniti želje, ki jo izražate: „Neizrečeno bi me pa veselilo, če bi bila med temi katera godna in bi jo vzprejeli v svoj list.“ Zakaj? Čudno, kaj ne, ko smo popred našeli vse vrline, ki jih imajo Vaše muze otroci. Vidite, zdi se nam vendar ob vsem tem, da je včasih beseda, včasih misel, nekam prisiljena, bodi da tako zahteva rima in merilo, bodi da sploh preveč nadolgo opisujete in pripovedujete. Za dokaz bodi kar prva: „Slovakovo naročilo.“ Misel ni izvirna; mnogo pesnikov pošilja tičico tje in tje in ji daje naročila, kaj in kako naj peva, ko prileti na ono mesto. Toda če pravite:

Izpustil sem iz kletke ga. —
Kako po drevji ti skaklja,
kako lepo zdaj poje
nedolžne pesni svoje!
— Le poj, le poj, oj ptiček moj!
Naj se razlega glasek tvoj
po širni tej ravnini
v tolažbo domovini — —,

se nam zdi, da je Vaš „ptiček“ res poseben tiček, ki poje posebne „nedolžne“ pesmi, da bi ž njimi „tolažil domovino“! Ko bi mogli iz pesmi povzeti, da mislite sebe, oziroma človeka kot takega tička, no, to bi še bilo. Pa tega ni iz pesmi dobiti in tudi ni bila misel Vaša, ker dalje pevate: „In ko si pesen dokončal, S katero Stvarnik te navdal, Poleti v daljne mesto, V mažarsko Budimpesto“ ... „S pesnijo te je navdal!“ — To je prisiljeno rečeno radi rime in merila.

„Kraj morja“ je druga Vaša. Prav nič ne moremo očitati vsebini te pesmi. A oblika nam ni povsem všeč. Prav lahko in brez škode bi jo bili zapisali čveterovrstno. Ali ne čutite, da to ni blagoglasno, če ločite besede, n. pr.:

Tam na morskem
je obrežji
cvetka mlada zacvetela,
ravno ko na (!)
krilih brzih
vesna v kraje je prispela?

Nehoté smo se spomnili onega svetovnega ... „Schuh-Macher und Poet dazu“. Smrtno pesem zapiskati in v slovo zavriškati se pač morda bere, — a o vetru to reči ni primerno. V „Nekdaj“ manjka jedne stopice. Seve, sedaj moderni „novostrujarji“ ne vprašajo več ne za merilo, ne za rimo, ne za kako pravilo. Ako pa mislijo, da je

to kaj posebnega — kar tako napisati kako misel, in naj je še tako neumna, motijo se zeló. Vedno se moramo držati gesla: *Naj pesem umetna, Naj merjena bo, Nikdar ni prijetna, Ak' žali uho!* Nekak non plus ultra se nam zdi pa to-le:

Po gozdu se sprehajal sem.
Ko pa domov odhajal sem,
že stopil na verando sem.

Slab veter z juga je pihljaj
in z listom malim se igral
na tleh, ki bil prigan do sem.

V gozdu -- verando in ž njo se veže listek prigan do sem! Je že nekaj, ali nasmejniti smo se morali Vaši bujni — ne domišljiji — ampak: zgovornosti. Tudi mešate pojma v drugi kitici: „psiček“ pa „mucka“, ki se po znanem pregovoru vendar ne gledata rada. „Modri paša“ se dosti slabo obnaša. Sicer imate misel prav izvrstno, a niste je pokazali v dovolj lepi obliki. Ljudstvo želi od svojega paše dela, in „petsto grl močnih ti krepko zavpije, zazvené da okna hiš Gozdove slavne“! Paša na „trikratnem balkonu“ se prikloni, „da se vidi mu vrh glave svetla pleša“ (!), in govori, da jim ne more pomagati: „saj še sam ga nimam dela, ko sem vendar paša vaš“. Ta misel je vsekako najbolj originalna, a oblika v tej pesmici najslabša. — „Pomlad prihaja“ — tudi tu je lepa, poetska misel, a Vaš veterček se nam zdi prav kakor stara ženica, ki veliko, veliko govori, a malo pové. Dosledni niste v merilu povsem, klasični, rekli bi, tu in tam v svoji domišljiji. Starka (zima) je zaprla deklico „pomlad“ in jo hudo imela.

Ko njen ljubec, solnce zlato, zvedel je,
kje da je, se brž na konja vsedel je,
brž pred grad ledeni zdirjal je,
tamkaj starko prav hudo — ozmirjal je!

Pa naj reče kdo, da ni to: izvirno! Da-li tudi izborno?

Najboljša se nam zdi Vaša „Noč“, dobra tudi „Sumljajo valovje“. Da pa popolno ne prezremo Vaše želje, da bi katero natisnili, natisnemo prihodnjič „Vaškega čuvaja“.

Upamo, da smo Vam ustregli, ko smo nekaj več kakor po navadi govorili o Vaših proizvodih. To pa, kar smo gotovo z najboljšim namenom povedali, hotite sprejeti tudi z dobro voljo, pa boste gotovo imeli lepe uspehe ob svojih delcih. (Dalje.)